

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

บทนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึง วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย รายละเอียดดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและเปรียบเทียบสภาพปัญหา การบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา ตามตัวแปร เพศ ตำแหน่งงาน วุฒิการศึกษา อายุ และประสบการณ์การทำงานที่แตกต่างกันและเพื่อประมวล ข้อเสนอแนะและแนวทางการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มใน โรงเรียนของรัฐ จังหวัด สงขลา

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสานเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ (Mixed Method Research) เรียกว่า แบบแผนเชิงสำรวจบุกเบิกรูปแบบการพัฒนาเครื่องมือวิจัย (รัตนะ บัวสนธ์, 2554) ซึ่งประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เครื่องมือในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลและการ วิเคราะห์ข้อมูล

ซึ่งในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ ชั้นที่ 1 ศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพจากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับสภาพปัญหาและแนวทางการ การบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา เมื่อได้ผลการวิจัย เชิงคุณภาพแล้วก็นำผลการวิจัยที่ได้ไปเป็นแนวทางการสร้างเครื่องมือวิจัยเชิงสำรวจ ระยะที่ 2 นำ แบบสอบถามที่สร้างขึ้นทำการวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อวิเคราะห์มุมมองของผู้เกี่ยวข้องกับการบริหาร หลักสูตร ชั้นที่ 3 ประมวลผลข้อมูล ที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสำรวจจากแบบสอบถาม จากนั้น นำเสนอแนวทางการบริหารหลักสูตรซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการมีรายละเอียดดังนี้

ชั้นที่ 1 ศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพจากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผู้บริหาร จำนวน 3 คน หัวหน้าอิสลามศึกษาแบบเข้ม จำนวน 4 คน และครูผู้สอน อิสลามศึกษาแบบเข้ม จำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้น 12 คน โดยอาศัยวิธีการเลือกแบบก้อนหิมะ (Snowball Selection) (พรธณี ลีกิจวัฒน์, 2557:154) คือผู้ให้ข้อมูลระบุชื่อบุคคลอื่นๆที่คิดว่าเป็นผู้รู้

ด้านการบริหารหลักสูตรเป็นอย่างดี มีการระบุชื่อต่อกันเป็นทอดๆ ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือแบบสัมภาษณ์ โดยใช้แบบกึ่งมาตรฐานหรือการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง โดยใช้คำถามปลายเปิดและเน้นการเจาะลึกของการสัมภาษณ์ จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วิเคราะห์ข้อมูลโดยสรุปเนื้อหา จากการสัมภาษณ์ จากนั้นนำเสนอในรูปแบบความเรียง และสรุปผลการวิจัยเป็นประเด็นหลัก นำผลการศึกษามาสร้างและพัฒนาเครื่องมือ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามในขั้นตอนที่ 2 โดยการวิจัยเชิงสำรวจต่อไป

ขั้นที่ 2 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมา เกี่ยวกับสภาพปัญหาและแนวทางการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ใน โรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา ที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโยการวิเคราะห์ความตรงเชิงเนื้อหาและค่าความเชื่อมั่น จากนั้นทำการวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อวิเคราะห์มุมมองของผู้เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผู้บริหาร จำนวน 39 คน หัวหน้าฝ่ายบริหารงานวิชาการ จำนวน 24 คน และครูผู้สอนอิสลามแบบเข้ม จำนวน 92 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 155 คน โดยวิธีการเลือกแบบยกกลุ่มจากประชากรทั้งหมด ได้มาจากโรงเรียนที่เปิดสอนอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา จำนวน 24 โรงเรียน ในปีการศึกษา 2558 ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยหาค่าความถี่(Frequency) และหาค่าร้อยละ(Percentage) วิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายบริหารงานวิชาการ และครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม เกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนรัฐ จังหวัดสงขลา ด้านการเตรียมความพร้อมบริหารหลักสูตร การวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร การดำเนินการบริหารหลักสูตร (ใช้หลักสูตร) และการนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผล โดยหาค่าเฉลี่ยประชากร (Mean : μ) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชากร (Standard Deviation : σ)เปรียบเทียบสภาพปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายบริหารงานวิชาการ และครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม ที่มี เพศ ตำแหน่งงาน วุฒิการศึกษา อายุ และประสบการณ์การทำงานที่ต่างกัน ทำการเปรียบเทียบโดยใช้ค่า สถิติทดสอบที (t-test) และการทดสอบเอฟ (F-test) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา จากแบบสอบถามตอนที่ 3 ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา แจกแจงความถี่ และประมวลความคิดเห็นที่ได้สรุปเป็นผลการวิจัย

ขั้นที่ 3 ประมวลผลข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารหลักสูตร ที่ได้จากการสัมภาษณ์และจากแบบสอบถามในตอนที 3 มาประมวลผลข้อมูล จากนั้นนำเสนอแนวทางการบริหารหลักสูตร

5.1 สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปผลการวิจัยสภาพ ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา ตามวัตถุประสงค์วิจัยดังนี้

5.1.1 ผลการวิเคราะห์สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง ร้อยละ 56.1 ตำแหน่ง ครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม ร้อยละ 59.4 วุฒิการศึกษาปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ร้อยละ 65.8 อายุ 30-40 ปี ร้อยละ 47.1 และมีประสบการณ์ในการทำงาน 6 -10 ปี ร้อยละ 33.5

5.1.2 ผลการวิเคราะห์ ข้อมูล สภาพ ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา

สภาพปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ปัญหาด้านการนิเทศ กำกับติดตามและ ประเมินผล อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือปัญหาการดำเนินการบริหารหลักสูตร (ใช้หลักสูตร) ปัญหาด้านการเตรียมความพร้อมบริหารหลักสูตร และปัญหาการวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตรตามลำดับ เมื่อพิจารณารายข้อในแต่ละด้าน พบว่า

การเตรียมความพร้อมบริหารหลักสูตร สภาพ ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มใน โรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา ด้านการเตรียมความพร้อมบริหารหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ส่วนใหญ่ ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มด้านการเตรียมความพร้อมบริหารหลักสูตรมี 8 รายการอยู่ในระดับมาก และอีก 2 รายการอยู่ในระดับ ปานกลาง

ด้านการวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร สภาพปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มใน โรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา ด้านการวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ส่วนใหญ่ ปัญหาการบริหารหลักสูตร

อิสลามศึกษาแบบเข้มด้านการวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร มี 6 รายการอยู่ในระดับ มาก และอีก 3 รายการอยู่ในระดับ ปานกลาง

ด้านการดำเนินการบริหารหลักสูตร(ใช้หลักสูตร) สภาพปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา ด้านการดำเนินการบริหารหลักสูตร(ใช้หลักสูตร) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ส่วนใหญ่ ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ด้านการดำเนินการบริหารหลักสูตร(ใช้หลักสูตร)ทุกรายการอยู่ในระดับมาก

ด้านกรณีพิเศษ กำกับ ติดตามและประเมินผล สภาพปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา ด้านกรณีพิเศษ กำกับ ติดตามและประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ส่วนใหญ่ ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ด้านกรณีพิเศษ กำกับ ติดตามและประเมินผล ทุกรายการอยู่ในระดับมาก

5.1.3 ผลการเปรียบเทียบ สภาพ ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา จำแนกตาม เพศ ตำแหน่งงาน วุฒิการศึกษา อายุ และ ประสบการณ์การทำงาน

5.1.3.1 เปรียบเทียบตามความคิดเห็นของผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายบริหารงานวิชาการ และครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้มเข้ม เกี่ยวกับ สภาพ ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มใน โรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา ที่มีเพศต่างกัน โดยภาพรวมมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

5.1.3.2 เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายบริหารงานวิชาการ และครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้มเข้ม เกี่ยวกับ สภาพ ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มใน โรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา ที่มีตำแหน่งงานต่างกัน โดยภาพรวมมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

5.1.3.3 เปรียบเทียบตามความคิดเห็นของผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายบริหารงานวิชาการ และครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้มเข้ม เกี่ยวกับ สภาพ ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มใน โรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา ที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน โดยภาพรวมและรายด้านมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ยกเว้น ด้านกรณีพิเศษ กำกับ ติดตามและ ประเมินผล มีความคิดเห็นแตกต่างกัน เมื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างวุฒิการศึกษาที่ต่างกันที่ละคู่ ด้วยวิธีการของเซฟเฟ (Scheffe' Method) พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือมีความคิดเห็นแตกต่าง

กันระหว่าง ผู้ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี กับ ผู้ที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญา และระหว่าง ผู้ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาโทกับผู้ที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี

5.1.3.4 เปรียบเทียบตามความคิดเห็นของผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายบริหารงานวิชาการ และครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้มเข้ม เกี่ยวกับ สภาพ ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มใน โรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา ที่มีอายุต่างกัน โดยภาพรวมมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

5.1.3.5 เปรียบเทียบตามความคิดเห็นของผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายบริหารงานวิชาการ และครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้มเข้ม เกี่ยวกับ สภาพ ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มใน โรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา ที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน โดยภาพรวมและรายด้านมีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างประสบการณ์ที่ต่างกันทีละคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe) ในด้านการเตรียมความพร้อมบริหารหลักสูตร พบคู่ที่แตกต่างกัน 3 คู่ ซึ่งทั้ง 3 คู่แตกต่างกับกลุ่มที่มีประสบการณ์ 11-15 ปีทุกคู่ คือกลุ่มที่มีประสบการณ์ 1-5 ปี กลุ่มที่มีประสบการณ์ 6-10 ปี และกลุ่มที่มีประสบการณ์ 15 ปีขึ้นไปด้านการวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร พบคู่ที่แตกต่างกัน 1 คู่ ได้แก่ กลุ่มที่มีประสบการณ์ 11-15 ปี กับ กลุ่มที่มีประสบการณ์ 1-5 ปี ด้านการดำเนินการบริหารหลักสูตร (ใช้หลักสูตร) แตกต่างกัน 1 คู่ ได้แก่ กลุ่มที่มีประสบการณ์ 11-15 ปี กับ กลุ่มที่มีประสบการณ์ 1-5 ปี ด้านการนิเทศ กำกับติดตามและประเมินผล แตกต่างกัน 1 คู่ ได้แก่ กลุ่มที่มีประสบการณ์ 11-15 ปี กับ กลุ่มที่มีประสบการณ์ 1-5 ปี และผลการวิเคราะห์โดยภาพรวมจำแนกตามประสบการณ์การทำงาน พบว่าแตกต่างกัน จำนวน 2 คู่ ได้แก่ กลุ่มที่มีประสบการณ์ 11-15 ปี กับ กลุ่มที่มีประสบการณ์ 1-5 ปี และ กลุ่มที่มีประสบการณ์ 11-15 ปี กับ กลุ่มที่มีประสบการณ์ 6-10 ปี

5.1.4 ผลการประมวลข้อเสนอแนะจากแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัญหาและแนวทางการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา สรุปได้ดังนี้

5.1.4.1 ด้านการเตรียมความพร้อมบริหารหลักสูตร ผลปรากฏว่าครูมีความรู้น้อยในด้านหลักสูตร เพราะครูไม่จบด้านอิสลามศึกษาโดยตรง ขาดการอบรม พัฒนาครูผู้สอนอิสลามศึกษาอย่างต่อเนื่อง ในด้านหลักสูตรอิสลามศึกษา ผู้บริหารและฝ่ายบริหารงานวิชาการ โรงเรียนของรัฐส่วนใหญ่ขาดความพร้อมในการบริหารหลักสูตร ยังไม่เข้าใจเนื้อหาหลักสูตรอย่างชัดเจน และไม่มีการจัดอบรมเตรียมความพร้อม เกี่ยวกับหลักสูตรอิสลามศึกษาให้กับครูใหม่ ทำให้ครูผู้สอนไม่เข้าใจหลักสูตรอย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะทางการบริหาร คือ หน่วยงานต้นสังกัดควรควรมีการจัดอบรมผู้บริหาร ฝ่ายบริหารงานวิชาการ และบุคลากรครูเกี่ยวกับหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มการนำหลักสูตรอิสลามศึกษาไปใช้ หลักการวัดผล และการบริหารจัดการหลักสูตร เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในด้านหลักสูตรสามารถนำประสบการณ์ ความรู้ไปพัฒนา บริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาต่อไป เมื่อผู้บริหารให้ความสำคัญในด้านอิสลามศึกษา และทุกภาคส่วนก็จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม และที่สำคัญผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม ควรมีการประชุม ทำความเข้าใจในแนวทางการปฏิบัติงาน วางกรอบทิศทางการจัดการศึกษาอิสลามศึกษา ให้ทุกโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 เข้าใจตรงกัน นำไปปรับใช้เหมือนกัน เพื่อความเป็นเอกภาพของหลักสูตร ปัจจุบันตำแหน่งครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้มมีการเปลี่ยนครูป่อย เนื่องจากไม่มีความมั่นคงในหน้าที่ จึงมีการสอบเป็นพนักงานราชการ และสอบเข้ารับราชการ ทำให้มีตำแหน่งว่าง และโรงเรียนต้องรับครูผู้สอนใหม่มาแทน ซึ่งครูเข้าใหม่บางคนไม่ได้จบสาขาอิสลามศึกษาโดยตรง ไม่มีความรู้ในด้านหลักสูตร จึงต้องให้มีการจัดอบรมครูเข้าใหม่ ในการเตรียมความพร้อม ด้านหลักสูตร จัดอบรมพัฒนาด้านเทคนิคการสอน อบรมหลักการวัดผล ประเมินผลนำหลักสูตรอิสลามศึกษาไปใช้ ให้ครูมีความรู้ เพื่อนำความรู้ไปดำเนินการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มต่อไป และโดยเฉพาะวิชาภาษาอาหรับและภาษามลายู ทางโรงเรียนควรคัดเลือกครูผู้สอนที่เป็นเจ้าของภาษาโดยตรงมาสอนนักเรียน เพื่อฝึกทักษะการพูด การสนทนาภาษาต่างๆ ที่สำคัญหน่วยงานต้นสังกัดควรจัดบุคลากรเฉพาะตำแหน่งให้กับโรงเรียนที่เปิดสอนอิสลามศึกษาแบบเข้มทำหน้าที่บริหาร กำกับ ดูแล สนับสนุนส่งเสริมทุกด้าน เช่นด้านงบประมาณ โดยการรับบริจาค เพื่อนำเงินทุนที่ได้ไปพัฒนาการบริหารจัดการหลักสูตร จัดทำเอกสารประกอบการเรียนรู้ให้กับนักเรียน เพื่อให้การบริหารหลักสูตรดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามมา

5.1.4.2 ด้านการวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร ผลปรากฏว่า จัดวิชาเรียนและเวลาเรียน ได้ไม่สอดคล้องกับ โครงสร้างของหลักสูตร ผู้บริหารและครู และเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 ขาดการวางแผนงานร่วมกัน และ ขาดการวางแผนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพราะครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม ไม่มีความมั่นคงในหน้าที่การงาน มีการเปลี่ยนครูป่อย ส่งผลกระทบต่อนักเรียน เกิดตำแหน่งว่าง ไม่มีครูผู้สอน ทำให้การดำเนินงานไม่เป็นระบบและต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะทางการบริหาร คือ โรงเรียนควรปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับ โครงสร้างหลักสูตร โดยตรง ทั้งด้านสาระวิชาและเวลาเรียน ควรมีการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม

ได้แก่ ผู้ปกครอง ชุมชน ครูและนักเรียน ต้องร่วมกันวางแผนจัดทำหลักสูตร จัดประชุม สัมมนา เพื่อพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ควรมีการดำเนินงานร่วมกัน มีการประชุม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และ หาข้อสรุป เพื่อให้การดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านอิสลามศึกษา ควรจัดอบรม เสวนา ผู้ที่เกี่ยวข้องทางด้านอิสลามศึกษา อย่างน้อย 1 ครั้ง ต่อภาคเรียน เพื่อร่วมกัน วางแผน แก้ปัญหา พัฒนา การบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มต่อไป ครูผู้สอนต้องร่วมกันวางแผน พัฒนาหลักสูตร โดยนำผลการเรียนรู้ของนักเรียนมาวิเคราะห์ ปรับปรุง วางแผนพัฒนาการใช้หลักสูตรต่อไป ซึ่งทุกฝ่ายต้องร่วมกันกำหนดกรอบ โครงสร้างสาระหลักสูตรของโรงเรียน เพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้สอดคล้องกับความสามารถของนักเรียน และต้องให้ความมั่นคงในหน้าที่การงานแก่ครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม โดยปรับตำแหน่งจากลูกจ้าง เป็นพนักงานราชการ และเป็นข้าราชการ โดยมีเกณฑ์ที่ชัดเจน เพื่อเป็นกำลังใจในการทำงานอย่างต่อเนื่อง และแก้ปัญหาการลาออก เปลี่ยนครูบ่อย เมื่อครูลาออก ทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง ไม่เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้

5.1.4.3 ด้านการดำเนินการบริหารหลักสูตร (ใช้หลักสูตร) ผลปรากฏว่า

ครูผู้สอนไม่ได้จัดการเรียนรู้ตาม โครงสร้างของหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม เนื่องจากไม่ได้ศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจอย่างชัดเจน และครูผู้สอนไม่จัดทำแผนการสอนวิชาอิสลามศึกษาให้ครบทุกรายวิชา ขาดงบประมาณสนับสนุนด้านเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอิสลาม วัสดุอุปกรณ์ หนังสือเรียน สื่อการเรียนรู้อิสลามศึกษา สื่อนวัตกรรมใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอิสลามศึกษา และชุมชนไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือ ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอิสลามศึกษา

ข้อเสนอแนะแนวทางการบริหาร คือ จัดอบรมครูผู้สอนอิสลามศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตร และการนำหลักสูตรอิสลามศึกษาไปใช้ แนะนำให้ครูผู้สอนศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดในหลักสูตรให้ชัดเจน และให้ครูผู้สอนจัดทำแผนการสอนวิชาอิสลามศึกษา เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อม ก่อนดำเนินการจัดการเรียนการสอน ในการพัฒนาด้านอิสลามศึกษา ต้องได้งบประมาณที่สนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เพื่อจัดซื้อสื่อ วัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องทางการศึกษา เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน เป็นการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน เพราะการใช้สื่อที่น่าสนใจ ทำให้นักเรียนสามารถเข้าใจเนื้อหา บทเรียนได้เร็วขึ้น ปัจจุบันโรงเรียนใช้เงินอุดหนุนทั่วไป ซึ่งมีจำกัด มาบริหารจัดการในหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ทำให้งบประมาณมีไม่เพียงพอกับความต้องการ ควรจัดสรรงบประมาณในการสร้างอาคารเรียนและสถานที่ประกอบศาสนกิจให้กับ โรงเรียนที่เปิดสอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม เพื่อความพร้อม ในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม และที่สำคัญทางโรงเรียนจะต้องร่วมมือกับชุมชน ควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอิสลามศึกษา เพื่อชุมชนจะได้

ช่วยเหลือ ในกิจกรรมต่างๆที่โรงเรียนจัดขึ้น เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

5.1.4.4 ด้านการนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผล ผลปรากฏว่า ผู้นิเทศไม่ทำการนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และไม่เข้ามานิเทศและประเมินผลโดยตรง การนิเทศ มีการกำหนดเครื่องมือ เกณฑ์การนิเทศไม่ชัดเจน และ ผู้บริหาร และฝ่ายวิชาการเป็นไทยพุทธไม่เข้าใจเนื้อหาอิสลามศึกษา จึงไม่สามารถนิเทศด้านการสอน ได้อย่างชัดเจน แต่จะนิเทศโดยภาพรวมที่เห็นเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะทางการบริหาร คือ หน่วยงานต้นสังกัดควรมีการนิเทศ กำกับ ติดตาม ดูแลโรงเรียนที่อยู่ในความรับผิดชอบอย่างต่อเนื่อง และควรมีคณะกรรมการนิเทศติดตาม กำกับ ประเมินผลตามสภาพจริง และติดตามการดำเนินงานเป็นระยะ ภาคเรียนละ 1 ครั้ง ในการนิเทศ จะต้องมีการวางกรอบ เครื่องมือ เกณฑ์การนิเทศให้ชัดเจน เพื่อให้การนิเทศ เป็นไปตามกรอบที่วางไว้อย่างชัดเจน ครอบคลุมในทุกด้าน สามารถใช้เป็นหลักฐานในการสรุป รายงาน และเป็นข้อมูลสำหรับครูผู้สอนเพื่อนำไปพัฒนา ปรับปรุง แก้ไขการดำเนินงานต่อไป

5.1.5 สภาพ ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร หัวหน้าอิสลามศึกษาแบบเข้ม และครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม ตามแบบสัมภาษณ์การวิจัย โดยแยกเป็นแต่ละด้าน ผลปรากฏตามรายละเอียดดังนี้

5.1.5.1 ด้านการเตรียมความพร้อมบริหารหลักสูตร ภาพรวมสภาพปัญหาในด้านการเตรียมความพร้อมบริหารหลักสูตร เมื่อมีการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในระยะแรกมีการอบรมด้านหลักสูตร ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องในโรงเรียน แต่ในระยะหลังไม่มีการอบรม ทำให้บุคลากรขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ซึ่งทำให้ครูเข้าใจใหม่ขาดการวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร ก่อนการนำหลักสูตรไปใช้จริง ขาดงบประมาณในการจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ขาดงบประมาณในการจัดซื้อ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และขาดงบประมาณในการจัดห้องเรียน สถานที่เรียนอย่างเพียงพอ ขาดสถานที่ประกอบศาสนกิจที่เหมาะสม ถูกต้องตามหลักศาสนา เพราะบางโรงเรียน ไม่มีอาคารละหมาด ละหมาดในหอประชุม เพราะนักเรียนมีเยอะ บางโรงเรียนขาดแคลนครูผู้สอนอิสลามศึกษา ครูผู้สอนมีน้อยไม่เหมาะสมกับจำนวนนักเรียน โรงเรียนที่เปิดสอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม จัดครูสอนวิชาอิสลามศึกษาไม่ตรงตามสาขาที่สอน เช่น จบการตลาด บัญชี รัฐศาสตร์ ซึ่งครูผู้สอนบางคนสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีใน

ทุกๆด้านให้กับนักเรียน ครูผู้สอนอิสลามศึกษาขาดการอบรม ในด้านหลักสูตร เทคนิคการจัดการเรียนการสอน ไม่ได้ได้รับความร่วมมือ และการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา จากคณะกรรมการสถานศึกษา ชุมชน และที่สำคัญบางโรงเรียน ไม่ประชาสัมพันธ์หลักสูตรให้กับชุมชน ได้รับทราบอย่างชัดเจน ถึงจุดเด่นของหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ทำให้ผู้ปกครองบางคนไม่เข้าใจหลักสูตรอย่างถูกต้อง ทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจโรงเรียน

5.1.5.2 ด้านการวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร ภาพรวมสภาพ

ปัญหาด้านการวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร คือ จัดวิชาสอนไม่สอดคล้องกับความพร้อมและความถนัดของครูผู้สอน การจัดการวาง เวลาเรียน ไม่สอดคล้องกับโครงสร้างของหลักสูตรที่กำหนด ปัญหาบางวิชาการวางแผนหลักสูตรไม่สอดคล้องกับการนำหลักสูตรไปใช้จริง เพราะพื้นฐานของนักเรียนแตกต่างกัน เช่น วิชาภาษามลายู ภาษาอาหรับ นักเรียนไม่มีพื้นฐานทางด้านภาษา ต้องสอนพื้นฐานภาษาอาหรับให้แก่นักเรียนก่อนเข้าสู่เนื้อหาในหลักสูตร การจัดสภาพแวดล้อมและกิจกรรมต่างๆของโรงเรียนที่ไม่สอดคล้องกับหลักสูตรอิสลามศึกษา และตามหลักการอิสลาม เพราะอยู่ในสังคม วัฒนธรรมที่หลากหลาย บางกิจกรรมก็ไม่เหมาะสมกับมุสลิม ในการบริหารจัดการหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาและครูขาดการวางแผนการจัดการเรียนรู้ และขาดการปรึกษาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันกับครูผู้สอน เมื่อเปิดเทอมก็ทำการสอนเหมือนปกติ ไม่มีการวิเคราะห์ผู้เรียน วิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อร่วมกันแก้ไขพัฒนา และครูผู้สอนไม่ได้เข้าอบรมศึกษาดูงาน เพื่อพัฒนาตนเองอย่าง ในด้านการจัดทำหลักสูตร ทำแผนการเรียนรู้อ และเอกสารประกอบหลักสูตร ครูผู้สอนจึงไม่สามารถจัดการเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมายได้ และในการดำเนินการวางแผนหลักสูตร ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร ครู และนักเรียน ทุกภาคส่วนไม่ได้ร่วมกันประชุม วางแผน เพื่อหาแนวทางการพัฒนาหลักสูตร เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาอิสลามศึกษา และยังพบว่าโรงเรียนขาดการวางแผน อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพราะครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม ไม่มีความมั่นคงในหน้าที่การงาน มีการเปลี่ยนครูบ่อย ส่งผลกระทบต่อนักเรียน เกิดตำแหน่งว่าง ไม่มีครูผู้สอน ทำให้การดำเนินงานไม่เป็นระบบและต่อเนื่อง

5.1.5.3 ด้านการดำเนินการใช้หลักสูตร (บริหารหลักสูตร) สภาพปัญหา

ด้านการดำเนินการใช้หลักสูตร (บริหารหลักสูตร) พบว่า ครูผู้สอนจัดการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับโครงสร้างของหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม เนื่องจากขาดความเข้าใจในด้านหลักสูตรไม่สามารถแปรหลักสูตรไปสู่การเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครูสอนไม่ทันตามเนื้อหาเวลาที่กำหนด เนื่องจากมีกิจกรรมเยอะ และเนื้อหาหลักสูตรมีมาก และครูไม่ได้จัดทำ

แผนการสอนทุกรายวิชา ขาดงบประมาณสนับสนุนด้านเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้องกับอิสลาม ทั้งวัสดุ อุปกรณ์ หนังสือเรียน สื่อการเรียนรู้อิสลามศึกษา สื่อนวัตกรรมใหม่ๆที่เกี่ยวข้องกับอิสลามศึกษา รวมทั้งบางโรงเรียนสถานที่เรียนไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ สถานที่ประกอบศาสนกิจและสถานที่อาบน้ำละหมาดไม่ปกปิด ชุมชนไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือ ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอิสลามศึกษา สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่มีการจัดกิจกรรมนำเสนอเผยแพร่ผลงานนวัตกรรมด้านอิสลามศึกษา เพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ให้ครูนำไปพัฒนาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร

5.1.5.4 ด้านการนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผล สภาพปัญหาด้านการนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผล พบว่า ภายในสถานศึกษาไม่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศด้านอิสลามศึกษาโดยตรง ขาดการวางแผนงานการนิเทศอย่างชัดเจน ไม่มีแผนงาน/โครงการนิเทศ ติดตาม กำกับ ในสถานศึกษา ไม่มีเครื่องมือใช้ประกอบการนิเทศ และขาดเทคนิควิธีการนิเทศที่หลากหลาย คณะกรรมการนิเทศไม่ทำการนิเทศการสอน กำกับ ติดตามและประเมินผลโดยตรง ได้รับการนิเทศ ติดตามไม่ต่อเนื่องและไม่เป็นระบบทั้งในระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา และหน่วยงานภายนอกที่ทำหน้าที่ดูแลด้านอิสลามศึกษา ไม่มีการจัดทำรายงานสรุปผลการนิเทศ รายงานผลให้ข้อเสนอแนะแก่ครูผู้สอน และผู้ที่เกี่ยวข้องชุมชนรับทราบ เพื่อครูผู้สอนสามารถนำไปปรับปรุง พัฒนาตนเองต่อไป และเพื่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องสามารถร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา

5.1.6 ข้อเสนอแนวทางการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มข้น โรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร หัวหน้าอิสลามศึกษาแบบเข้ม และครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม ตามแบบสัมภาษณ์การวิจัย โดยแยกเป็นแต่ละด้าน ผลปรากฏตามรายละเอียด ดังนี้

5.1.6.1 ด้านการเตรียมความพร้อมบริหารหลักสูตร สำหรับข้อเสนอแนะแนวทางการบริหาร การเตรียมความพร้อมบริหารหลักสูตรควรมีการอบรมผู้ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรอิสลามศึกษา เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักสูตรมากยิ่งขึ้น และมีการจัดอบรม สอนงานให้กับครูที่เข้าใหม่ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรเพราะครูบางคนยังขาดความรู้และประสบการณ์ในการทำงาน ยังพบว่าโรงเรียนขาดงบประมาณในการพัฒนาด้านอิสลามศึกษา ควรมีการเสนอผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ให้ช่วยเหลือ สนับสนุน งบประมาณ ในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา และให้เงินรายหัวให้แก่นักเรียนที่เรียนอิสลามศึกษาแบบเข้ม เพื่อ

นำงบประมาณไปใช้ในการจัดทำสื่อ และด้านการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา สถานที่เรียน และสถานที่ประกอบศาสนกิจ รัฐบาลควรจัดหาหนังสือเรียนให้กับนักเรียน จัดสรรงบประมาณให้กับอิสลามศึกษา จัดบุคลากรครูให้เหมาะสมกับนักเรียนและชั้นเรียน และรับครูให้จบตรงสาขาวิชา และครูที่มีความรู้ ประสบการณ์ในด้านหลักสูตรอิสลามศึกษาโดยตรง สามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามมา ควรมีการอบรม ประชุม วางแผนการจัดทำหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง เป็นแนวทางในการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาอิสลามศึกษาต่อไป ควรมีการอบรมให้ความรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้ครูมีแนวคิดใหม่ ๆ ทันท่วงทีต่อการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 จัดประชุม ชี้แจง ให้คณะกรรมการสถานศึกษา ชุมชนรับทราบ และจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอิสลามศึกษา เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สร้างความร่วมมือในการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา

5.1.6.2 ด้านการวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร สำหรับข้อเสนอแนะแนวทางการบริหาร การวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร ควรจัดวิชาสอนให้สอดคล้องกับความพร้อมและความถนัดของครูผู้สอน รวมทั้งจัดตาราง เวลาเรียนให้สอดคล้องกับโครงสร้างของหลักสูตรที่กำหนด จัดคาบสอนเพิ่มเติมสอนพื้นฐานทางด้านภาษาอาหรับ และสอนอัลกุรอานให้นักเรียนที่อ่านภาษาอาหรับไม่ได้ รวมทั้งจัดกิจกรรมค่ายภาษา เพื่อให้นักเรียนสนใจ เข้าใจภาษาต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น ก่อนวางแผนหลักสูตร ต้องวิเคราะห์ผู้เรียน สภาพแวดล้อม บริบทพื้นที่ และมีการประชุม วางแผน ก่อนจัดทำหลักสูตร เพื่อให้สอดคล้องกับการนำหลักสูตรไปใช้จริง ควรชี้แจง ให้เหตุผลแก่ผู้บริหาร โรงเรียน เกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ที่มุสลิมทำได้ และทำไม่ได้ โรงเรียนที่สอนอิสลามศึกษาต้องสร้างบรรยากาศแบบอิสลาม ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการปรึกษาร่วมกับครูผู้สอน ร่วมวางแผนงาน และแนะแนวทางการดำเนินงานให้ครูผู้สอน และ โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ครูอบรม ศึกษาดูงาน ในด้านการจัดทำหลักสูตร ทำแผนการเรียนรู้ และเอกสารประกอบหลักสูตร เพื่อให้ครูได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญ ทุกภาคส่วน คือ ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร ครู และนักเรียนควรมีส่วนร่วมในการวางแผน พัฒนาหลักสูตร และตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาอิสลามศึกษา โรงเรียนควรมีการวางแผนงานอย่างชัดเจน อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง มีการมอบหมายงานอย่างชัดเจน

5.1.6.3 ด้านการดำเนินการใช้หลักสูตร (บริหารหลักสูตร) สำหรับข้อเสนอแนะแนวทางการบริหาร การดำเนินการบริหารหลักสูตร (ใช้หลักสูตร) วิธีการแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับโครงสร้างหลักสูตร ต้องสอนแบบบูรณาการเนื้อหาวิชา เพื่อให้นักเรียนได้เรียนครบตามหลักสูตร ชี้แจงโครงสร้าง เวลาเรียนของหลักสูตรให้ทุกคนเข้าใจ

และที่สำคัญเขตพื้นที่ลงมานิเทศดูแลการจัดการเรียนอิสลามศึกษาของทุกโรงเรียน เพื่อหาแนวทางการพัฒนาต่อไป ให้ครูผู้สอนจัดทำแผนการสอนในรายวิชาอิสลามศึกษาให้ครบทุกวิชา โดยมีการตรวจสอบ ประเมินการทำแผนการสอน จัดอบรมเทคนิคการสอน การทำสื่อ ให้ครูสร้างสื่อ ผลิตสื่อ นวัตกรรมที่หลากหลายเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาให้มีศักยภาพมากที่สุด จัดการเรียนรู้นอกห้องเรียน ใช้แหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เน้นการเรียนรู้จากสภาพจริง ให้นักเรียนปฏิบัติ โดยไม่จำเป็นต้องอยู่ในห้องเรียนสี่เหลี่ยม ส่งครูเข้านำเสนอผลงาน หรือจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริม สนับสนุน ให้มีการนำเสนอหรือเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ เพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ให้เพื่อนครู เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาต่อไป ขอความร่วมมือจากทุกภาคส่วน สร้างความตระหนักให้เห็นความสำคัญ และส่งเสริม ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมตามหลักอิสลาม จัดกิจกรรมประกวด หนูน้อยมุสลิม เพื่อสร้างแรงจูงใจให้กับนักเรียนรักการทำมาค้าดี การเป็นมุสลิมที่ดี โดยการเสริมแรงให้รางวัลแก่นักเรียน จัดอบรมเชิงปฏิบัติการด้านหลักสูตร เทคนิคการสอน การจัดทำสื่อการสอนเพื่อให้ครู แปลงหลักสูตร ไปสู่การสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ให้กระทรวงศึกษาธิการจัดทำสื่อ หนังสืออิสลามศึกษาเพื่อนำไปใช้ในการเรียนการสอนได้สอดคล้องกับหลักสูตรอิสลามศึกษา จัดหางบประมาณจากภายนอก ขอความร่วมมือจากชุมชนในการช่วยกัน สร้างสถานที่ประกอบศาสนกิจ และสถานที่อาบน้ำละหมาด

5.1.6.4 ด้านการนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผล สำหรับข้อเสนอแนะแนวทางการบริหาร การนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผล ภายในสถานศึกษาต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศด้านอิสลามศึกษาโดยตรง เพื่อดูแลด้านอิสลามศึกษา มีการประชุม วางแผนงาน การนิเทศที่ชัดเจนจัดโครงการนิเทศ กำกับติดตาม และประเมินผลในสถานศึกษา คณะกรรมการนิเทศ ต้องจัดทำเครื่องมือนิเทศอย่างชัดเจนเพื่อใช้ประกอบการนิเทศ และผู้นิเทศ ต้องมีเทคนิควิธีการนิเทศที่หลากหลาย คณะกรรมการนิเทศไม่ทำการนิเทศการสอน กำกับ ติดตามและประเมินผลโดยตรง ให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ ทำการนิเทศ ชั้นเรียน สถานศึกษา ภาคการศึกษา ละ 2 ครั้ง และปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เมื่อนิเทศเสร็จ ให้มีการจัดทำรายงานสรุปผลการนิเทศ รายงานผลให้ข้อเสนอแนะแก่ครูเพื่อนำไปปรับปรุง พัฒนาดนเองต่อไป มีการจัดทำรายงานสรุปผลการนิเทศ เพื่อรายงานผลให้ผู้ที่เกี่ยวข้องและชุมชนรับทราบ เพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาต่อไป เสนอเขตพื้นที่ หน่วยงานภายนอกที่ทำหน้าที่ดูแลด้านอิสลามศึกษา เข้ามานิเทศติดตาม การจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาอย่างต่อเนื่อง อย่างน้อย ปี ละ 1 ครั้ง เพื่อดูความก้าวหน้า และให้ข้อเสนอแนะทางการพัฒนาการจัดการศึกษาอิสลามศึกษา

5.2 การอภิปรายผล

ผลการวิจัยสภาพ ปัญหาและแนวทางการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มข้นในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา มีประเด็นที่นำมาอภิปราย เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยขอเสนอการอภิปราย ดังนี้

5.2.1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มข้น

โรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา

ผลการวิจัยพบว่าสภาพปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มข้นในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ มุฮัมมัดนาเซ สามะ (2551) ซึ่งได้ศึกษาเรื่องสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาตามความเห็นของครูสอนอิสลามศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ มุฮัมมัด มอลอ (2554) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มของผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับ อารีฟิน เทพลักษณ์ (2555) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและแนวทางการจัดอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารจัดการอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 ใน 4 ด้านคือ ด้านการวางแผน ด้านการดำเนินงาน ด้านการนิเทศติดตามและประเมินผล และด้านการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา พบว่าในภาพรวมมีความถี่การปฏิบัติเฉลี่ยร้อยละ 90.01

ผลวิจัยที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า สภาพปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มข้นในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา โรงเรียนไม่ได้ดำเนินการตามนโยบายที่รับมาจากหน่วยงานต้นสังกัด เช่นการจัดการเรียนการสอน จัดไม่สอดคล้องตาม โครงสร้างของหลักสูตร และไม่ตระหนักถึงความสำคัญของอิสลามศึกษา การจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมในโรงเรียนยังไม่เป็นรูปแบบอิสลามทั้งระบบ การเตรียมความพร้อมบริหารหลักสูตร พบว่าโรงเรียนมีการเตรียมความพร้อมก่อนนำหลักสูตรมาใช้จริง แต่ยังคงขาดงบประมาณในการจัดห้องเรียน สถานที่เรียนอย่างเพียงพอ และสถานที่ประกอบศาสนกิจที่เหมาะสม ถูกต้องตามหลักศาสนา ขาดงบประมาณในการจัดซื้อ วัสดุ อุปกรณ์ ต่างๆ ที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งจำนวนครูผู้สอนมีน้อยไม่เหมาะกับจำนวนนักเรียน ซึ่งทางโรงเรียนไม่มีงบประมาณจ้างครูเพิ่ม ซึ่งบุคลากร

ครูบางส่วนขาดความรู้ ความเข้าใจหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม จึงขาดการวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร ก่อนนำหลักสูตรไปใช้จริง ภายในสถานศึกษาไม่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศด้านอิสลามศึกษาโดยตรง ขาดการวางแผนงานการนิเทศที่ชัดเจน ไม่มีแผนงาน/โครงการนิเทศ ติดตามกำกับ ในสถานศึกษา พบว่าโรงเรียนไม่มีการจัดทำรายงานสรุปผลการนิเทศ รายงานผลให้ข้อเสนอแนะแก่ครูผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้อง ชุมชนได้รับทราบ เพื่อนำไปปรับปรุง พัฒนาตนเองและกำหนดแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา ทั้งหมดที่กล่าวมาน่าจะเป็นสาเหตุที่ทำให้ สภาพปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา ในภาพรวมอยู่ในระดับมากด้วย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ด้านการเตรียมความพร้อมบริหารหลักสูตร พบว่า สภาพปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ด้านการเตรียมความพร้อมบริหารหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก และอยู่ในระดับปานกลางโดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ขาดงบประมาณในการจัดห้องเรียน สถานที่เรียนอย่างเพียงพอ และสถานที่ประกอบศาสนกิจที่เหมาะสม ถูกต้องตามหลักศาสนา รองลงมาคือ ขาดงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ ต่างๆที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และขาดแคลนครู คือ จำนวนครูผู้สอนมีน้อยไม่เหมาะกับจำนวนนักเรียน

ผลวิจัยที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า สถานศึกษาไม่มีงบประมาณด้านอิสลามศึกษาโดยตรง และบางโรงเรียนผู้บริหารไม่มีความตระหนักถึงความสำคัญของอิสลามศึกษา และครูอิสลามศึกษาบางโรงเรียนไม่ชัดเจนในเรื่องศาสนา อย่างเช่น เรื่องการละหมาด ครูอิสลามศึกษาไปละหมาดเมื่อเวลาประชุม แต่ครูบางคนละหมาดเสร็จแล้ว ซึ่งการกระทำที่ต่างกันเป็นประเด็นทำให้ผู้บริหารบางคนไม่เข้าใจในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ส่งผลทำให้ผู้บริหารไม่เข้าใจอิสลามศึกษา ซึ่งยากต่อการพัฒนา บางโรงเรียนยังขาด ห้องเรียน สถานที่ประกอบศาสนกิจที่เหมาะสม ถูกต้องตามหลักศาสนา และขาดงบประมาณในการจัดซื้อ วัสดุ อุปกรณ์ ต่างๆที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาให้มีประสิทธิภาพซึ่งสอดคล้องกับ หัวหน้าอิสลามศึกษาแบบเข้ม 2 (2558) ให้สัมภาษณ์ ว่า ทางโรงเรียนยังขาดงบประมาณในการซื้อ วัสดุ อุปกรณ์ สื่อการสอน เพื่อใช้เป็นสื่อการเรียนการสอน ที่โรงเรียนไม่มีงบประมาณของอิสลามศึกษา อาคารสถานที่จัดการเรียนการสอน มีงบประมาณอย่างจำกัด ในการซื้อสื่อ ผลิตสื่อ และหนังสือใช้ประกอบการเรียนการสอน ซึ่งสื่อและเอกสารประกอบหลักสูตรที่ได้มานั้น ได้จากการสำรวจจากเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลาเขต 3 แล้วจัดสรรให้โรงเรียน แต่ได้บางส่วนไม่ได้ตามความต้องการที่ทำเรื่องเสนอไป และยังสอดคล้องกับ มุฮัมมัดนาเซ สามะ (2551) ที่ได้ศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาใน โรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา พบว่า ปัญหาที่พบมากที่สุดคือด้านสื่อการเรียนการสอน งบประมาณมีไม่เพียงพอในการที่จะผลิตสื่อให้มีความหลากหลาย และทันสมัย และยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ปรีชา ยาชะรัต (2552) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาการใช้หลักสูตรแบบเข้มของครูในโรงเรียนสองระบบสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการใช้หลักสูตรแบบเข้มของครูในโรงเรียนสองระบบสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี เขต 2 โดยด้านที่มีปัญหาสูงสุดคือด้านการเตรียมทรัพยากรทางการบริหาร และบางโรงเรียนจำนวนครูผู้สอนมีน้อยไม่เหมาะสมกับจำนวนนักเรียน ซึ่งทางโรงเรียนไม่มีงบประมาณจ้างครูผู้สอน ทำให้ครูผู้สอนมีคาบสอนเยอะไม่มีเวลาเตรียมการสอน ทำสื่อ ซึ่งสอดคล้องกับหัวหน้าอิสลามศึกษาแบบเข้ม 1 (2558) ให้สัมภาษณ์ว่า ปัญหาขาดแคลนครู เนื่องจากเป็นโรงเรียนประจำอำเภอมีนักเรียนเป็นจำนวนมาก จำนวนครูมีน้อยไม่เหมาะสมกับจำนวนนักเรียน อัตราส่วน ครู 1 คน/นักเรียน 40 คน ซึ่งทางโรงเรียนทำเรื่องเสนอไปยังเขตพื้นที่เพื่อขอครูอิสลามศึกษาเพิ่มเติมยังไม่ได้ครูใหม่ และยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ลูกมาน หนูยาหมาด (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาพุทธศักราช 2551 ของโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนในพื้นที่จังหวัดสตูล ผลการวิจัยพบว่า ด้านการเตรียมความพร้อมหลักสูตร พบว่า ประสบปัญหาเรื่องขาดแคลนครู มีครูไม่พอเพียง บางโรงเรียนมีครูแค่หนึ่งคนสอนเด็กทั้งโรงเรียน และบางโรงเรียนครูผู้สอนสอนโดยรวมห้องนักเรียนสองห้องไว้เป็นห้องเดียวกัน

2. ด้านการวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร พบว่า สภาพปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ด้านการวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ส่วนใหญ่ อยู่ในระดับมาก และอยู่ในระดับปานกลาง โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ปัญหาขาดการอบรม ศึกษาดูงานเพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ในด้านการจัดทำหลักสูตร ทำแผนการเรียนรู้อ และเอกสารประกอบหลักสูตร รองลงมาคือ วิชาภาษามลายู อาหรับ ไม่สามารถจัดโครงการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตรที่กำหนดได้ เนื่องจากพื้นฐานของนักเรียนแตกต่างกัน และปัญหาขาดการวางแผน อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อม และกิจกรรมต่างๆของของโรงเรียนที่ไม่สอดคล้องกับหลักสูตรอิสลามศึกษา และตามหลักการอิสลาม

ผลวิจัยที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ในระยะหลังหน่วยงานต้นสังกัด และทางโรงเรียนไม่มีการอบรม และพาครูไปศึกษาดูงานในโรงเรียนที่มีความพร้อม และโรงเรียนดีเด่นที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านอิสลามศึกษา I-NET สูง เพื่อเป็นการพัฒนาครูผู้สอน ซึ่งสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2554) ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรสถานศึกษา

และจำเป็นจะต้องพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เน้นการสร้าง ความเข้าใจแก่ครู และบุคลากรทางการศึกษาให้ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ รวมทั้งการวัดประเมินผล โดยมีมาตรฐานและตัวชี้วัดเป็นเป้าหมาย การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ การฝึกทักษะการทำงานร่วมกันเป็นทีม รูปแบบการพัฒนาบุคลากรจะต้องใช้การนิเทศทั้งแบบกลุ่ม และเป็นรายบุคคล โดยการสอนแบบชี้แนะ (Coaching) การศึกษาดูงาน การฝึกอบรม และจะต้องได้รับการประเมินผลเป็นระยะ ๆ เพื่อปรับปรุงการพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ สถานศึกษาควรกำหนดขั้นตอนการพัฒนาบุคลากร ดังนี้

1. มอบหมายให้มีคณะทำงานด้านการพัฒนาบุคลากร ซึ่งต้องดำเนินงานและมีบทบาทในเรื่องนี้อย่างจริงจัง และต่อเนื่อง

2. ประเมินความต้องการ ความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร และวางแผนการพัฒนาบุคลากรให้เป็นรูปธรรม ทั้งแผนระยะสั้นและแผนระยะยาว

3. ดำเนินการพัฒนาบุคลากรตามแผน ซึ่งอาจดำเนินการได้ในหลายลักษณะ เช่น การประชุมสัมมนา การอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน โดยเฉพาะเน้นการพัฒนาครูผู้สอนซึ่งเป็นตัวจักรที่สำคัญที่สุดในการนำหลักสูตรไปใช้ ครูจะต้องสามารถจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตร และการเลือกวิธีการสอนที่เหมาะสม สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลให้การนำหลักสูตรไปใช้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

4. ส่งเสริม สนับสนุนให้มีมุม หรือศูนย์รวมความรู้ที่จะช่วยส่งเสริม สนับสนุนการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษา ให้มีการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเอง

5. ส่งเสริมให้ครูได้มีโอกาสเข้าอบรม แลกเปลี่ยนความรู้อย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารจะต้องเป็นที่ปรึกษาของครูผู้สอนในกรณีที่มีปัญหาทางด้านวิชาการหรือบริหารจัดการ และควรจัดให้มีการประชุมเพื่อแก้ปัญหา ตลอดจนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแสวงหาวิธีการใช้หลักสูตรให้ มีประสิทธิภาพสูงสุด

สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ อัดนันย์ อาลีกาแห (2552) ได้ทำวิจัยเรื่อง ปัญหาและความต้องการของครูอิสลามศึกษาในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐตามโครงการพัฒนาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในจังหวัดปัตตานี ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการของครูสอนอิสลามศึกษาในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐตามโครงการพัฒนาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในจังหวัดปัตตานีดังนี้ ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้มีความต้องการมากที่สุดคือ อบรมด้านหลักสูตรแบบเข้มเพื่อความเข้าใจและพัฒนาผู้สอน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีความต้องการมากที่สุดคือ นำเทคนิคใหม่ๆที่หลากหลายในการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อ

การเรียนการสอน มีความต้องการมากที่สุดคือ ต้องการสื่อและนวัตกรรมที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เพียงพอ สำหรับข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 พบว่า ผู้บริหารหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรวางแผนและหาแนวทางในการพัฒนาครูผู้สอนด้วยการจัดอบรมและสัมมนาเกี่ยวกับหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ควรจัดสื่อและนวัตกรรมที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เพียงพอ ทันสมัยและหลากหลาย นอกจากนี้ ควรจัดอบรมและสัมมนาครูผู้สอนเกี่ยวกับการผลิตสื่อและการใช้สื่ออย่างถูกต้อง เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ อารีฟิน เทพลักษณ์ (2555) ได้ทำวิจัยเรื่อง ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและแนวทางการจัดอิสลามศึกษาใน โรงเรียนของรัฐ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารการจัดอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐของผู้บริหาร โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 ใน 4 ด้านคือ ด้านการวางแผน ด้านการดำเนินงาน ด้านการนิเทศติดตามและประเมินผล และด้านการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา พบว่าในภาพรวมมีความถี่การปฏิบัติเฉลี่ยร้อยละ 90.01 โดยด้านการวางแผนมีความถี่การปฏิบัติมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 92.01 และพบว่า แนวทางในการบริหารอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐ ด้านการวางแผน ควรมีการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น มีการเตรียมข้อมูล การสำรวจความต้องการ การประชาสัมพันธ์ การสร้างความเข้าใจให้กับผู้เกี่ยวข้อง การสรรหาครูผู้สอน การจัดทำหลักสูตรและการประชุมผู้ปกครองเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง

ในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม ในรายวิชาภาษามลายู และภาษาอาหรับ ไม่สามารถจัดโครงการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตรที่กำหนดได้ เนื่องจากพื้นฐานของนักเรียนแตกต่างกัน สอดคล้องกับ นิเลาะ แวอุเซ็ง (ม.ป.ป. : 159-160) ได้สรุปภาพรวมการสังเคราะห์ ปัญหาในการจัดการศึกษาในโรงเรียนรัฐบาลที่สอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ยังขาดความเป็นเอกภาพและความชัดเจน โดยรวมแล้วเนื้อหาสาระที่ผู้เรียนต้องศึกษาในแต่ละระดับชั้นมีมากเกินไปจนความจำเป็น ปัญหาด้านหลักสูตรอิสลามศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น คือ เนื้อหาสาระไม่สอดคล้องกับความรู้พื้นฐานเดิมของผู้เรียน เพราะพื้นฐานความรู้ของผู้เรียนมีความแตกต่างกัน แต่ต้องรับเนื้อหาที่มีความหนักเหมือนกัน และยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ อารีฟิน เทพลักษณ์ (2555) เกี่ยวกับแนวทางในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐ ครูควรใช้แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและการสอนควรเริ่มต้นด้วยการให้นักเรียนขอคูลา ครูควรใช้สื่อทุกประเภทครูควรเตรียมเนื้อหาที่สอดคล้องกับตัวชี้วัดในหลักสูตรและรู้จักนักเรียนรายบุคคล

ขาดการวางแผนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม ไม่มีความมั่นคงในหน้าที่การงาน มีการเปลี่ยนครูบ่อย ส่งผลกระทบต่อนักเรียน เกิดตำแหน่งว่าง ไม่มีครูผู้สอน ทำให้การดำเนินงานไม่เป็นระบบและต่อเนื่อง สอดคล้องกับครูอิสลามศึกษาแบบเข้ม 2 (2558) ให้สัมภาษณ์ว่า การวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม คือ โรงเรียนขาดการวางแผนงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ครูผู้สอนไม่มีความมั่นคงในหน้าที่การงาน ประสบปัญหาเมื่อครูอิสลามศึกษาบรรจุเป็นพนักงานราชการและเข้ารับราชการจึงมีตำแหน่งว่าง เมื่อรับครูใหม่เข้ามา ไม่มีความรู้ด้านหลักสูตร และการทำแผนการสอน รวมทั้งการจัดทำแผนงาน โครงการต่างๆ

สอดคล้องกับ พูนสุข อุคม (2556:97) การวางแผนจัดทำหลักสูตร บุคคลที่มีหน้าที่วางแผนหลักสูตรต้องร่วมกันจัดทำแผนจัดทำหลักสูตรตามขั้นตอนอย่างละเอียด และสามารถตรวจสอบแต่ละขั้นตอนว่าเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่อย่างไร หากมีปัญหาที่สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ การกำหนดแผนการเรียนการสอนในหลักสูตรจะช่วยให้ทราบว่า จะต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้มากน้อยเพียงใดและอย่างไร ทั้งยังสามารถกำหนดสื่อการเรียนการสอน การประเมินผล เพื่อให้เหมาะสมกับกระบวนการเรียนทั้งรายกลุ่มและรายบุคคล หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “คู่มือครู”

การจัดสภาพแวดล้อมและกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนไม่สอดคล้องกับหลักสูตรอิสลามศึกษา และตามหลักการอิสลาม ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนควรจะต้องมีการบริหารโดยยึดหลักอิสลามเพราะมีนักเรียนมุสลิมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจะไม่ใช่ผู้บริหารที่สมบูรณ์แบบถ้าหากเขาไม่ใส่ใจต่อมาตรฐานแห่งคุณธรรมจริยธรรมของอิสลาม สอดคล้องกับ Ali Mohammad Jubran Saleh , (2551:55) การบริหารการศึกษาอิสลามต้องเชื่อมโยงกับระบบคุณธรรมของสังคมมุสลิม เช่น การสั่งใช้ให้ทำความดีและห้ามปรามในสิ่งที่ชั่วร้าย ทั้งนี้เพื่อรักษาความมีวินัยในหมู่มุสลิม ซึ่งหลักการดังกล่าว ควรจะนำมาใช้เพื่อการปฏิบัติเพราะเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมมุสลิม เนื่องจากการบริหารการศึกษาอิสลามมีความเกี่ยวข้องกับมิติคุณธรรมจริยธรรม ดังนั้นพฤติกรรมของบุคคลในสถาบันการศึกษาควรสอดคล้องกับค่านิยมและคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม

3.ด้านการดำเนินการบริหารหลักสูตร (ใช้หลักสูตร) พบว่า สภาพปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ด้านการดำเนินการบริหารหลักสูตร (ใช้หลักสูตร) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการปฏิบัติศาสนกิจ เนื่องจากสถานที่ประกอบศาสนกิจและสถานที่อาบน้ำละหมาดไม่ปกปิด รองลงมาคือ ขาดความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรมตามหลักอิสลาม และไม่สามารถจัดการเรียนการสอน

ได้ตามความต้องการ เนื่องจาก ขาดแคลนห้องเรียน สถานที่เรียนไม่เอื้อต่อการเรียนการสอน และบุคลากรขาดความเข้าใจในด้านหลักสูตร ทำให้ไม่สามารถแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลวิจัยที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะ โรงเรียนขาดงบประมาณในการส่งเสริมพัฒนา ด้านอิสลามศึกษา ทำให้มีสถานที่ประกอบศาสนกิจและสถานที่อาบน้ำละหมาดไม่อำนวย และผู้ปกครอง ชุมชน ไม่นั่นยำ ปล่อยละเลยในการส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนตามหลักอิสลาม สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูล หัวหน้าอิสลามศึกษาแบบเข้ม 1 (2558) ให้สัมภาษณ์ว่า “นักเรียนมีการประกอบศาสนกิจในหอประชุม ซึ่งไม่มีสถานที่ อาคารปฏิบัติศาสนกิจโดยเฉพาะ เมื่อมีกิจกรรมต่างๆในหอประชุมก็ส่งผลกระทบต่อประกอบศาสนกิจของนักเรียน”

และสอดคล้องกับ ครูอิสลามศึกษาแบบเข้ม5(2558) ให้สัมภาษณ์ ว่า “ทางโรงเรียนปลูกฝังนักเรียน ให้ปฏิบัติละหมาด แต่งกาย ปฏิบัติตนตามหลักอิสลาม แต่เมื่อนักเรียนกลับไปอยู่บ้านผู้ปกครอง ไม่นั่นยำ เรื่องละหมาดและการแต่งกาย ทำให้นักเรียนไม่ตระหนักถึงความสำคัญของศาสนา เพราะขาดความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรมตามหลักอิสลาม”

การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนนั้นครูจะสอนโดยเน้นทั้งด้านเนื้อหาทางวิชาการและสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนอยู่ตลอดเวลา สอนให้นักเรียนปฏิบัติศาสนกิจ ตลอดจนการปฏิบัติตนอยู่ในแนวทางที่ถูกต้องตามหลักอิสลาม เพื่อให้ให้นักเรียนเป็นมุสลิมที่สมบูรณ์แบบ ดำเนินชีวิตอยู่ในแนวทางของศาสนา ทั้งครูและผู้ปกครองจะต้องช่วยกันปลูกฝัง ตักเตือนนักเรียนอยู่ตลอดเวลา ต้องส่งเสริมให้ทำความดีและให้ห่างไกลจากความชั่ว ถือเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองที่จะต้องอบรมลูกหลานให้อยู่ในแนวทางที่ถูกต้อง จากหลักฐานอัลกุรอาน ที่ได้กล่าวเกี่ยวกับการอบรมสั่งสอนลูกของท่านลูกมาน ความว่า

﴿ وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴾

(13: لقمان)

ความว่า “และจงรำลึกเมื่อลูกมานได้กล่าวแก่บุตรของเขา โดยสั่งสอนเขาว่า โอ้ลูกเอ๋ย เจ้าอย่าได้ตั้งภาคีใดๆ ต่ออัลลอฮ์ ﷻ เพราะแท้จริงการตั้งภาคีนั้นเป็นความผิดอย่างมหันต์ โดยแน่นอน” (ลูกมาน : 13)

และยังมีหลักฐานอัลกุรอาน ที่ได้กล่าวเกี่ยวกับการอบรมสั่งสอนลูกของท่านลูก
มานอีกในอายะฮ์ที่ 16- 19 ความว่า

﴿ يَا بُنَيَّ إِنَّهَا إِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ حَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ
أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ . يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ
بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ .
وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ
فَخُورٍ . وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ
لَصَوْتُ الْحَمِيرِ ﴾ (لقمان: 16-19)

ความว่า “โอ้ลูกเอ๋ย แท้จริง (หากว่าความผิดนั้น) มันจะหนักเท่าเมล็ดผักกาดเมล็ด
หนึ่ง มันจะซ่อนอยู่ในหิน หรืออยู่ในชั้นฟ้าทั้งหลาย หรืออยู่ในแผ่นดิน อัลลอฮ์ ﷻ
ก็จะทรงนำมันออกมา แท้จริงอัลลอฮ์ ﷻ เป็นผู้ทรงเมตตา ผู้ทรงรอบรู้อย่างยิ่ง โอ้ลูกเอ๋ย
เจ้าจงดำรงไว้ซึ่งการละหมาด และจงใช้กันให้กระทำความดี และจงห้ามปรามกันให้
ละเว้นการทำความชั่ว และจงอดทนต่อสิ่งที่ประสบกับเจ้า แท้จริงนั่นคือส่วนหนึ่ง
จากกิจการที่หนักแน่น มั่นคง. และเจ้าอย่าหันแก้ม (ไบหน้า) ของเจ้าให้แก่ผู้คนอย่าง
ยะโส และอย่าเดินไปตามแผ่นดินอย่างไร้มรรยาท แท้จริงอัลลอฮ์ ﷻ มีทรงชอบทุกผู้
ที่ยังจงหอง และผู้คุยโว โอ้อวด. และเจ้าจงก้าวเท้าของเจ้าพอประมาณ และจงลดเสียง
ของเจ้าลง แท้จริง เสียงที่น่าเกลียดยิ่งคือเสียง (ร้อง)ของลา” (ลูกมาน : 16-19)

จากอายะฮ์อัลกุรอานข้างต้น ได้ส่งเสริมให้ผู้ปกครองสอนลูกๆ ให้รู้จักอัลลอฮ์ ﷻ
และสอนในเรื่องการทำอิบาดะฮ์ต่อพระองค์ อบรมสั่งสอนลูกๆ ให้มีคุณธรรมจริยธรรม สั่งใช้ให้ทำ
ความดีและห้ามปรามจากความชั่ว ดำเนินชีวิตตามแนวทางของอิสลามได้ส่งเสริมให้ประชาชาติมี
คุณธรรมจริยธรรมที่ดีงามและปฏิบัติตามแบบอย่างของท่านรอซูลมุฮัมมัด ﷺ ในทุกๆ ด้านเพราะทุก
การกระทำของท่านมีหลักฐานจากอัลกุรอานและอัลหะดีษ ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ได้ยกย่องท่านรอซูลมุฮัม
มัด ﷺ ว่าเป็นผู้มีคุณธรรมในหมู่มนุษยชาติจากหลักฐาน อัลกุรอาน ได้กล่าวว่

﴿ وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴾ (القلم : 4)

ความว่า “และแท้จริง เจ้านั้นอยู่บนคุณธรรมอันยิ่งใหญ่” (อัล - กอลัม: 4)

ผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรมที่สูงส่งก็คือ ท่านบิรฮัมมัด ﷺ อิสลามส่งเสริมให้ทำความดีและห้ามปรามจากความชั่ว ส่งเสริมให้มนุษย์ชาติมีคุณธรรมจริยธรรม มารยาทที่ดีงาม โดยปฏิบัติตามแนวทางของท่านบิรฮัมมัด ﷺ ดังนั้น ทั้งโรงเรียนและครอบครัว ประกอบด้วย ครู ผู้ปกครอง ชุมชนและบุคคลใกล้ชิด ต้องช่วยกันปลูกฝังให้ลูกหลานมีจิตสำนึก ตระหนักถึงความสำคัญของศาสนา ปฏิบัติตนตามหลักการอิสลามสอดคล้องกับผลงานวิจัยของมฮัมมะดัลกีรียูนัน (2553) กล่าวว่า โรงเรียนควรสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนให้มากที่สุด เนื่องจากชุมชนจะเป็นเกราะป้องกันให้แก่ผู้เรียน ผู้ปกครอง ครู และผู้บริหาร ที่จะช่วยสอดส่องดูแลช่วยเหลือกันและกัน ร่วมมือกันพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป เมื่อชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนก็สามารถช่วยเหลือส่งเสริมสนับสนุนอำนวยความสะดวก ในด้านสถานที่ เพื่อพัฒนาเยาวชนรุ่นหลังต่อไป

สถานศึกษาไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้ตามความต้องการ เนื่องจาก ขาดแคลนห้องเรียน สถานที่เรียนไม่เอื้อต่อการเรียนการสอน บุคลากรขาดความเข้าใจในด้านหลักสูตร ทำให้ไม่สามารถแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูล หัวหน้าอิสลามศึกษาแบบเข้ม 2 (2558) ให้สัมภาษณ์ว่า “ในการจัดการเรียนการสอนขาดแคลนสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น Projector; วัสดุทัศน รวมถึงบรรยากาศในห้องเรียนไม่เอื้อต่อการเรียนการสอน เพราะมีห้องเรียนจำกัดต้องจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในห้องละหมวดโดยไม่มีกำแพงกั้น ซึ่งมีนักเรียน 3 ห้อง และครู 3 คน ทำให้เกิดเสียงดังรบกวนเป็นปัญหาต่อการเรียนรู้ของนักเรียน” สอดคล้องกับผลงานวิจัยของอัดนันย์ อาลีกาแห (2552) พบว่า ความต้องการของครูสอนอิสลามศึกษาในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาใน โรงเรียนของรัฐตาม โครงการพัฒนาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในจังหวัดปัตตานีดังนี้ ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้มีความต้องการมากที่สุดคือ อบรมด้านหลักสูตรแบบเข้มเพื่อความเข้าใจและพัฒนาผู้สอน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีความต้องการมากที่สุดคือ นำเทคนิคใหม่ๆ ที่หลากหลายในการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน มีความต้องการมากที่สุดคือ ต้องการสื่อและนวัตกรรมที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เพียงพอ ด้านการวัดผลและประเมินผล มีความต้องการมากที่สุดคือ คู่มือการวัดและประเมินการเรียนการสอนที่เป็นมาตรฐานเดียวกันในทุกระดับการศึกษา และสมบุญ จารุวรรณ (2531) พบว่า สำหรับปัญหาการใช้หลักสูตร วิทยากรอิสลามส่วนใหญ่จะมีปัญหา เนื้อหาในหลักสูตรไม่สัมพันธ์กับเวลาเรียน บางชั้นจึงสอนไม่ทันตามแผนการสอน ไม่มีห้องที่จัดหมวดหมู่โดยเฉพาะ วิทยากรไม่มีทักษะในการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้เด็กใช้ห้องสมุด ขาดทักษะการสอนแบบอภิปรายกลุ่ม การแบ่งกลุ่มทำกิจกรรม ขาดความรู้เรื่องการออกข้อสอบ และมีความต้องการนิเทศให้มากขึ้น และสอดคล้องกับ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ (ม.ป.ป.) พบว่า ปัญหาการจัดเตรียมแหล่งเรียนรู้ในด้านอิสลามศึกษา เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษานั้น แหล่งเรียนรู้คือ การปฏิบัติตนเองตามหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลาม ดังนั้น โรงเรียนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีส่วนที่ในการประกอบศาสนกิจของนักเรียนในโครงการ ซึ่งตั้งอยู่ในโรงเรียน ได้แก่ ห้อง หรือ อาคารละหมาดที่มีลักษณะถูกต้องตามหลักบัญญัติของศาสนาอิสลาม

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (ม.ป.ป.) ได้ให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาโครงการการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

1. สนับสนุนให้มีสถานที่อาบน้ำละหมาด ห้องละหมาด และแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้อิสลามศึกษา

2. สนับสนุนงบประมาณในด้านการผลิตและจัดหาสื่อ โดยเฉพาะสื่อหนังสือเรียนให้เพียงพอให้รวดเร็วยิ่งขึ้น และตลอดจนถึงงบประมาณสำหรับการพัฒนาบุคลากรในด้านการผลิตและพัฒนาสื่อ เพื่อให้การดำเนินงานตามโครงการมีความคล่องตัวมากขึ้น

3. การจัดหลักสูตรอิสลามศึกษา การจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้สอนอิสลามศึกษา และการปฏิบัติตนตามหลักบัญญัติศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัดของนักเรียนสอดคล้องของนักเรียนสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ดังนั้น รัฐบาลจึงควรกำหนดเป็นนโยบายให้มีการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาดังกล่าวในทุกโรงเรียนที่มีความต้องการ เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาสอดคล้องและเชื่อมโยงกัน

4. ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนในด้านการวัดผลประเมินผลและการวิจัย ในหัวข้อ ครูมีการจัดทำวิจัยในชั้นเรียนอย่างต่อเนื่อง และการจัดทำรายงานและเผยแพร่รายงานการวิจัยในชั้นเรียน ควรจัดทำโครงการพัฒนาผู้สอนอิสลามศึกษาในเรื่องการวิจัยในชั้นเรียนต่อไป เพื่อให้ครูสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นระบบ

5. ด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านเกณฑ์การประเมิน นโยบาย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการดำเนินงานโครงการได้รับการสนับสนุน และการมีส่วนร่วมกับชุมชนอย่างเต็มที่ ทั้งในด้านการติดตามการปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลามของนักเรียน การให้ความช่วยเหลือในการสรรหางบประมาณ ดังนั้น นโยบายการเปิดการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาในโรงเรียนจึงเป็นการทำให้โรงเรียนมีความใกล้ชิดกับชุมชนมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่

6. ควรให้มีการดำเนินโครงการพัฒนาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้นักเรียนที่เรียนหลักสูตรอิสลามศึกษาตาม

โครงการ ได้เรียนอย่างต่อเนื่องจนจบหลักสูตรที่กำหนด ซึ่งจะสะท้อนผลผลิตที่เป็นคุณภาพผู้เรียน ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นไปในอนาคต

7. ผลการประเมินระดับความพึงพอใจของผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน พบว่า มีความพึงพอใจต่อโครงการพัฒนาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยภาพรวม ผ่านเกณฑ์การประเมินทุกข้อ สะท้อนให้เห็นว่า การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาใน โรงเรียนของรัฐที่มีความพร้อม และต้องการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เมื่อผู้เรียนเรียนจบแล้วจะได้วุฒิทางศาสนาเพื่อใช้ประโยชน์ในการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นอีกด้วย ประกอบกับนักเรียนมีเวลา และโอกาสในการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติศาสนกิจมากขึ้นนั้น ตรงกับความต้องการของผู้เกี่ยวข้องทุกส่วน ดังนั้น รัฐบาลจึงควรที่จะต้องสนับสนุนให้มีการต่อยอดในการดำเนินงานในโครงการนี้ให้มากยิ่งขึ้น

ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษา ครูจะต้องให้ประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมแก่ผู้เรียน โดยเฉพาะการพัฒนาจิตวิญญาณและคุณธรรมจริยธรรม มีวิธีการสอนใหม่ๆ ครูควรจะเป็นบุคคลที่สร้างสรรค์และทันต่อการเปลี่ยนแปลง ความสมดุลในรูปแบบหรือวิธีการสอนการควรมีการผสมผสานระหว่างผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและเนื้อหาวิชาเป็นศูนย์กลางและการประเมินการศึกษาจะต้องขนานอย่างใกล้ชิดกับจุดมุ่งหมายทางการศึกษาของหลักสูตร และครอบคลุมจุดประสงค์ทางด้านจิตวิญญาณและคุณธรรมจริยธรรม หากไม่เช่นนั้นหลักสูตรจะต้องมีการทบทวนประสบการณ์ การสอนที่น่าสนใจ วิธีการสอน และวิธีการประเมินที่ปฏิบัติใช้ในสถานศึกษาดังกล่าว (รูสนานี ฮาซิม Rosnani Hashim, 2001 อ้างถึงใน ซอลีสะห์ หะยีสะมะแอ, 2551: 159)

4. ด้านการนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผล พบว่า สภาพปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ด้านการนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ไม่มีการจัดทำรายงานสรุปผลการนิเทศ รายงานผลให้ข้อเสนอแนะแก่ครูผู้สอนเพื่อนำไปปรับปรุงพัฒนาตนเองต่อไป รองลงมา คือ ไม่มีการจัดทำรายงานสรุปผลการการนิเทศ เพื่อรายงานผลให้ผู้ที่เกี่ยวข้องและชุมชนรับทราบ เพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาต่อไป และขาดการนิเทศอย่างต่อเนื่องจากหน่วยงานภายนอกที่ทำหน้าที่ดูแลด้านอิสลามศึกษา

ผลวิจัยที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า เมื่อโรงเรียนมีการนิเทศครูผู้สอนแล้ว ไม่มีการสรุปผลการนิเทศ เพื่อรายงานผลการนิเทศให้กับครูผู้สอน ทำให้ครูไม่รู้จุดเด่นจุดด้อยของตัวเอง ซึ่งไม่สามารถพัฒนาตนเองได้ และไม่มีการรายงานผลให้กับผู้เกี่ยวข้อง ชุมชนรับทราบ เพื่อร่วมกันกำหนดหาแนวทางพัฒนาต่อไป สอดคล้องกับหัวหน้าอิสลามศึกษาแบบเข้ม 3 (2558) ให้สัมภาษณ์

ว่า “โรงเรียนมีการนิเทศการดำเนินงานของครู แต่ไม่มีการสรุปรายงานให้ครู และผู้เกี่ยวข้อง ได้รับทราบ ทำให้ไม่รู้ว่าตนเองบกพร่อง ควรแก้ไขพัฒนาตนเองอย่างไร” และครูอิสลามศึกษาแบบเข้ม 4 (2558) ให้สัมภาษณ์ ว่า “โรงเรียนไม่มีคณะกรรมการนิเทศ ติดตามและประเมินผลการเรียนการสอนอิสลามศึกษา และไม่มีการนิเทศครูผู้สอนอิสลามศึกษา ครูจึงไม่สามารถนำผลการประเมินมาพัฒนาตนเองได้เพราะไม่มีการนิเทศ ติดตามและประเมินผลเลย”

สอดคล้องกับ ฮัจยะ มาลินี (2546) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประเมินการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสตูล พบว่า การประเมินผลการเรียนและการบริหารหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี คือมีกระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลาย มีการวัดผล ประเมินผลและนำผลมาใช้ปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน มีการส่งเสริมการวางแผนเตรียมการต่างๆ เช่น การจัดกิจกรรมในลักษณะต่างๆ ในส่วนของการนิเทศ ติดตามและประเมินผล ยังอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง เมื่อเกิดปัญหานี้แล้วสถานศึกษาจำเป็นต้องดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการ วางกรอบการนิเทศอย่างชัดเจนภายในสถานศึกษา และควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน มีการวางแผนการนิเทศ สอดคล้องกับ จรูณี เก้าเอี้ยน (2555 : 206-207) กล่าวว่า การนิเทศกำกับ ติดตาม และประเมินผล ประกอบด้วย

1. มีการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศภายในสถานศึกษา
2. มีแผนงาน/โครงการนิเทศ ติดตาม กำกับในสถานศึกษา
3. มีเอกสารหลักฐานการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา
4. มีเอกสารรายงานการนิเทศ

และยังสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2545:59-64) กล่าวว่า ขอบข่ายการนิเทศ คือ สิ่งที่ผู้นิเทศจะต้องไปให้คำแนะนำ คำปรึกษาและช่วยเหลือ เพื่อให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในภารกิจต่างๆตามที่กำหนดไว้ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาตัวชี้วัดสภาพความสำเร็จของการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ขั้นตอนที่ 2 สํารวจข้อมูลพื้นฐาน/สภาพการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา โดยการสร้างเครื่องมือสำรวจสภาพการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากนั้นดำเนินการสำรวจสภาพการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลังจากนั้นทำการบันทึกผลการสำรวจสภาพการดำเนินงานของสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 3 สรุปลักษณะการดำเนินงานของสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 4 การวางแผนนิเทศ มีขั้นตอน ดังนี้ ร่วมกันสรุปถึงความต้องการ / ความจำเป็นในการพัฒนาการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานตามภารกิจต่างๆที่กำหนดไว้

จากนั้นร่วมกันสรุปความต้องการ / ความจำเป็นในการวางแผนพัฒนาการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา จากนั้นร่วมกันหาทางเลือกและวิธีการแก้ปัญหา โดยร่วมกันวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหา หาทางเลือกที่หลากหลาย ผู้นิเทศนำเสนอทางเลือกที่ประสบความสำเร็จ ผู้รับการนิเทศเลือกทางเลือกที่เหมาะสมกับสภาพปัญหา และสภาพความพร้อมของสถานศึกษา ผู้รับการนิเทศระบุความต้องการและความคาดหวังจากผู้นิเทศ ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศวางแผนร่วมกันในการส่งเสริม สนับสนุน ช่วยเหลือ รวมทั้งกำหนดเวลาในการนิเทศ

ขั้นตอนที่ 5 การนิเทศเพื่อพัฒนาคุณภาพการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 6 ประเมินผลการดำเนินงานของสถานศึกษา ซึ่งวิธีการประเมินผลการดำเนินงาน โดยการรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายและครอบคลุมการปฏิบัติงานของสถานศึกษา จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาจุดเด่นจุดด้อยของการดำเนินงานที่ผ่านมา หาทางเลือกแก้ไขปัญหารับปรุงพัฒนา เลือกทางเลือกที่เหมาะสมในการปฏิบัติกรนิเทศในโอกาสต่อไป

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการประเมิน เป็นการสรุปสภาพการดำเนินงานของสถานศึกษาหลังจากผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศได้ร่วมกันนิเทศเพื่อพัฒนาสถานศึกษาตามแผนและได้มีการประเมินผล เก็บข้อมูลต่างๆเรียบร้อยแล้ว เป็นการสรุปเปรียบเทียบให้เห็นผลการพัฒนาจากการสำรวจสภาพการดำเนินการของสถานศึกษาครั้งแรก

ดังนั้นสถานศึกษาควรมีการวางแผนการนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผล อย่างมีระบบ ขั้นตอน เพื่อให้สามารถดำเนินการนิเทศบุคลากรอย่างต่อเนื่อง และมีการสรุปรายงานให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนสามารถนำผลการนิเทศ ไปปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนการสอนต่อไป สอดคล้องกับผลงานวิจัยของสุพรรณิ สุภาพรม (2549:91-92) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าอิสระ เรื่อง การบริหารหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 3 พบว่า สถานศึกษา ควรมีระบบการนิเทศติดตาม ประเมินผลการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาที่เป็นมาตรฐานและยอมรับจากบุคลากรทุกฝ่ายและควรจัดให้มีการนิเทศ และจัดให้มีการสรุปรายงานผลการดำเนินงานในรูปแบบคณะกรรมการเพื่อให้เกิดความชัดเจนและต่อเนื่อง โดยรายงานผลการดำเนินการให้ชุมชน และผู้ปกครองนักเรียนได้รับทราบ จะได้มีส่วนร่วมในการนำไปปรับปรุงและพัฒนากระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรของสถานศึกษาและผลงานวิจัยของอารีฝัน เทพลักษณ์ (2555) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและแนวทางการจัดอิสลามศึกษาใน

โรงเรียนของรัฐ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการจัดอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่ประสบความสำเร็จสูง ด้านการนิเทศ ควรวางแผน การนิเทศ ดำเนินการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่องและการจัดทำเอกสารรายงานผล ด้านการปรับปรุง แก้ไขและพัฒนา ควรปรับปรุงคุณภาพให้ดีขึ้นและนำผลการนิเทศไปปรับปรุงการบริหารจัดการ อย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ (2554: 40) กล่าวว่า การนิเทศ ติดตามการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นกระบวนการสำคัญที่สถานศึกษาใช้ในการควบคุม คุณภาพ โดยใช้เทคนิควิธีการที่หลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการติดตาม เช่น การ ตรวจสอบและการสังเกตการณ์ในชั้นเรียน การสอนแบบชี้แนะ (Coaching) การตรวจแผนการ จัดการเรียนรู้ การบันทึกรายงานหลังการสอน การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นต้น สถานศึกษาควรจัดให้มีแผนนิเทศ กำกับ ติดตาม การใช้หลักสูตรอย่างเป็นระบบ ดำเนินการให้ กระบวนการนิเทศเป็นวัฒนธรรมในการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา บนพื้นฐาน ความรู้สึกที่เป็นกัลยาณมิตร มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และยอมรับการเปลี่ยนแปลงสภาพ ระหว่างการเป็นผู้นิเทศและเป็นผู้รับการนิเทศ ซึ่งจะเกิดขึ้น ได้ตลอดเวลา เพื่อให้เกิดระบบการนิเทศ ติดตาม ที่เป็นกัลยาณมิตรดังกล่าวแล้วควรดำเนินการดังนี้

1. ร่วมกันกำหนดความต้องการในการรับการนิเทศ หรือกำกับ ติดตาม เพื่อเฝ้าระวัง มิให้คุณภาพการจัดทำและใช้หลักสูตรเกิดปัญหา อุปสรรคและส่งผลกระทบต่อคุณภาพผู้เรียน
2. สร้างความเข้าใจและทัศนคติเกี่ยวกับการนิเทศ ติดตามการใช้หลักสูตรในเชิง บวกแก่ครูและบุคลากรทางการศึกษาว่า มิได้เป็นกระบวนการจับผิด แต่เป็นกระบวนการดูแล ช่วยเหลือ เพื่อให้การใช้หลักสูตรที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ
3. กำหนดข้อตกลงเพื่อการขับเคลื่อน การนิเทศติดตามร่วมกัน และมีแผนการ ดำเนินการอย่างชัดเจน เป็นรูปธรรม
4. ผู้บริหารสถานศึกษาต้องดำเนินการให้มีการนิเทศ ติดตาม ทั้งในระดับชั้นเรียน และระดับสถานศึกษา อย่างเป็นระบบครบวงจรและต่อเนื่อง

ซึ่งการนิเทศติดตามการใช้หลักสูตรเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการหลักสูตร แต่หน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลด้านอิสลามศึกษาไม่ค่อยเข้ามามีบทบาทในโรงเรียน สอดคล้องกับและครู อิสลามศึกษาแบบเข้ม 1 (2558) ให้สัมภาษณ์ ว่า “ทางโรงเรียน ไม่มีคณะกรรมการนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผลการสอนอิสลามศึกษา ซึ่งครูผู้สอนไม่ได้รับการนิเทศการสอนจากสถานศึกษา และ

หน่วยงานภายนอกที่ทำหน้าที่ดูแลด้านอิสลามศึกษาก็ไม่เข้ามานิเทศ ทำให้ไม่ทราบจุดเด่น จุดด้อยของตัวเอง จึงไม่สามารถนำข้อมูลมาพัฒนาตนเองต่อไป”

และสอดคล้องกับ ผลงาน วิจัยของ ลูกมาน หนูยาหมาด (2557) ที่ศึกษาเรื่อง “ปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาพุทธศักราช 2551 ของโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนในพื้นที่จังหวัดสตูล ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพโดยรวมของการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาพุทธศักราช 2551 ตามโครงการดังกล่าว พบว่า มีการเตรียมความพร้อม การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรซึ่งโดยภาพรวมแล้วครูผู้สอนมีความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนมีการจัดทำหลักสูตรและปฏิบัติตามเป็นอย่างดี เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรยังคงมีปัญหาในการดำเนินการ

2. แนวทางการแก้ไขปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาพุทธศักราช 2551 ตามโครงการดังกล่าว พบว่าปัญหาที่พบมากที่สุด คือด้านการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร ไม่มีศึกษานิเทศก์และหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดเงินในการนิเทศอิสลามศึกษา ตลอดจนการประเมินผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนเมื่อสำเร็จการศึกษาในระดับชั้นสูงสุด แนวทางการแก้ปัญหาคือ ควรให้มีศึกษานิเทศก์และศูนย์อิสลามศึกษา มาดูแลเรื่องอิสลามศึกษาให้ทั่วถึงทั้งจังหวัด และให้มีหน่วยงานที่เป็นกิจลักษณะตลอดจนมีงบประมาณที่พร้อม ในระดับกระทรวงมาดูแลอิสลามศึกษาทั้งระบบและรับผิดชอบดูแลทั่วประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546 :63-65) กล่าวว่า การนิเทศที่จัดโดยคณะบุคลากรภายนอกสถานศึกษา ซึ่งศึกษานิเทศก์มีหน้าที่รับผิดชอบงานของหน่วยศึกษานิเทศก์ มีดังนี้

1. นิเทศการสอนและการบริการทางวิชาการ หรือเป็นที่ปรึกษาทางวิชาการในสถานศึกษาที่อยู่ในความรับผิดชอบ

2. สำรวจ วิเคราะห์ วิจัย ในงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนด้านวิชาการตลอดจนบริหารการศึกษา

3. จัดทำ พิจารณาและช่วยเหลือในการพิจารณาหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน คู่มือครู แผนการสอน หรือแนวการสอนให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน

4. พัฒนาและควบคุมมาตรฐานทางบริหาร และวิชาการของสถานศึกษา

5. ปรับปรุงส่งเสริมคุณภาพของการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล และการบริหารการศึกษา โดยใช้นวัตกรรมทางการศึกษา

6. จัดหรือเป็นวิทยากรในการประชุม อบรม สัมมนาครู อาจารย์ และผู้บริหารการศึกษา เพื่อส่งเสริมงานทางวิชาการ

7.ติดตามและประเมินผลงานทางวิชาการ

8.เสนอแนะและให้คำปรึกษาทางวิชาการแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

9.ประสานงานวิชาการระหว่างสถานศึกษาและสถาบันอื่น

และกระทรวงศึกษาธิการ (2543:12) ได้กล่าวถึง บทบาทหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ มีดังนี้ คือ

1.เตรียมความพร้อมของตนเองในเรื่องความรู้เชิงวิชาการในเรื่องต่างๆ และทักษะความสามารถเฉพาะในด้านการนิเทศ

2. ศึกษาข้อมูลสภาพของโรงเรียนในเชิงปริมาณและคุณภาพในทุกด้าน เช่น ผู้บริหาร ครูผู้สอนสภาพการเรียนการสอน สภาพแวดล้อมต่างๆ และผลการเรียนรู้หรือตัวผู้เรียน

3.ร่วมวางแผนและกำหนดการนิเทศกับโรงเรียน โดยร่วมกับบุคลากรหลักของโรงเรียนในการกำหนดจุดประสงค์ เนื้อหา สื่อ กิจกรรมการนิเทศ กลุ่มเป้าหมาย ทีมงานที่จะนิเทศ และการติดตามประเมินผล

4.สร้างเครือข่ายกับโรงเรียนและสถาบันผลิตครูเพื่อการพัฒนาโรงเรียน

5.ประสานงานกับหน่วยศึกษานิเทศก์ และสถาบันผลิตครูในท้องถิ่นเพื่อร่วมกันวางแผนในการพัฒนาบุคลากร และโรงเรียน

5.2.2 เพื่อเปรียบเทียบ สภาพ ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มข้นในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา จำแนกตาม เพศ ตำแหน่งงาน วุฒิการศึกษา อายุ และประสบการณ์การทำงานที่ต่างกัน

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการเปรียบเทียบสภาพ ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มข้นในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา ตามความเห็นของ ผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายบริหารงานวิชาการ ครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม ที่มีเพศต่างกันโดยภาพรวม มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

ผลการวิจัยที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มทั้งผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายบริหารงานวิชาการ และครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม มองประเด็นเป็นแนวทางเดียวกัน ทั้งเพศชายและเพศหญิง เพราะ มีภาระการทำงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร ประสบปัญหาเหมือนกัน คือ ผู้เกี่ยวข้องกับหลักสูตรอิสลามศึกษาขาดความรู้ความเข้าใจในหลักสูตร และขาดความพร้อมด้านงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ที่เอกสารประกอบหลักสูตร อาคาร ขาดงบประมาณในการซื้ออุปกรณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา และ ไม่ได้รับการนิเทศจากสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง และศึกษานิเทศก์จากภายนอกก็ไม่เข้ามาดูแล

ให้คำปรึกษา คำแนะนำเกี่ยวกับอิสลามศึกษา ซึ่งพบว่าผู้ที่มีเพศต่างกันมองเป็นประเด็นเดียวกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ อัดนันย์ อาลีกาแห (2553) ได้ทำวิจัย เรื่อง ปัญหาและความต้องการของครูอิสลามศึกษาในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐตาม โครงการพัฒนาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาใน จังหวัดปัตตานี พบว่า จากการเปรียบเทียบระดับปัญหาของครูอิสลามศึกษาในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาใน โรงเรียนของรัฐตาม โครงการพัฒนาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับ ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในจังหวัดปัตตานี ตามตัวแปร อายุ วุฒิทางการศึกษา ประสบการณ์ ช่วงระดับที่ต่างกัน โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

2.ผลการเปรียบเทียบสภาพ ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มใน โรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา ที่มีตำแหน่งงานต่างกัน โดยภาพรวม มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

ผลการวิจัยที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้ที่มีตำแหน่งงานต่างกัน มองประเด็น ปัญหาเป็นแนวทางเดียวกัน เพราะในการดำเนินงานในสถานศึกษาผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร หลักสูตรก็เจอปัญหาเดียวกัน ทั้งการเตรียมความพร้อมของหลักสูตร ทุกตำแหน่งงานมีการ ดำเนินงานเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันในทุกฝ่าย เริ่มตั้งแต่ผู้บริหารในการนำหลักสูตรเข้ามาใช้ หัวหน้า ฝ่ายบริหารงานวิชาการทำหน้าที่จัดรายวิชาเรียนร่วมกับครูผู้สอน และครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบ เข้มเป็นผู้ดำเนินการแปลงหลักสูตรไปใช้ รวมถึงการนิเทศกำกับ ติดตาม และประเมินผลใน สถานศึกษา ถ้าการทำงานฝ่ายใดเกิดข้อบกพร่อง ก็จะส่งผลต่อการบริหารหลักสูตรของสถานศึกษา ดังนั้นผู้ที่มีตำแหน่งงานต่างกันจึงมองประเด็นปัญหาเหมือนกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ อุทัย มาลาโกน (2551) ได้ทำวิจัย เรื่อง สภาพและปัญหาการบริหาร หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของผู้บริหารสถานศึกษาใน โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 6 พบว่า ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อสภาพและปัญหา การบริหารหลักสูตรสถานศึกษาจำแนกตามตำแหน่งและประสบการณ์ พบว่า ความคิดเห็นที่มีต่อ สภาพและปัญหาการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของผู้บริหารจำแนกตามตำแหน่ง โดย ภาพรวมไม่แตกต่างกัน

3.ผลการเปรียบเทียบสภาพ ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มใน โรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา ตามความเห็นของ ผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายบริหารงานวิชาการ ครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม ที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้าน การนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผล มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

และเมื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างวุฒิการศึกษาที่ต่างกันที่ละคู่ ด้วยวิธีการของเซฟเฟ (Scheffe' Method) พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือมีความแตกต่างกันระหว่าง ผู้ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี กับ ผู้ที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี และระหว่าง ผู้ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาโทกับผู้ที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี

ผลการวิจัยที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้ผู้ที่มีวุฒิการศึกษาที่ต่างกัน มองสภาพปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มเป็นแนวทางเดียวกัน คือ โรงเรียนส่วนใหญ่ประสบปัญหาในการเตรียมความพร้อมบริหารหลักสูตร บุคลากรยังขาดความรู้ความเข้าใจหลักสูตรอย่างแท้จริง ในการวางแผนหลักสูตรจัดรายวิชาเรียนได้ไม่สอดคล้องกับโครงสร้างหลักสูตร ส่งผลต่อการดำเนินการใช้หลักสูตรไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้ครบตามหลักสูตร สอดคล้องกับมุฮัมมัดนาเซ สามะ (2551) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา พบว่า ปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา ตามความเห็นของครูอิสลามศึกษาที่มีเพศ และวุฒิการศึกษาสามัญ และศาสนาแตกต่างกัน มีทัศนะไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับอัดนันย์ อาลีกาแห (2552) ได้ทำวิจัยเรื่อง ปัญหาและความต้องการของครูอิสลามศึกษาในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐตาม โครงการพัฒนาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในจังหวัดปัตตานี ผลการวิจัยพบว่า การเปรียบเทียบระดับปัญหาของครูอิสลามศึกษาในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐตามโครงการพัฒนาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในจังหวัดปัตตานี ตามตัวแปร อายุ วุฒิทางการศึกษา ประสบการณ์ ช่วงระดับที่ต่างกันโดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และผลการวิจัย พบว่า ด้านการนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผล มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 คือมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันระหว่างผู้ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี กับ ผู้ที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี และระหว่างผู้ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาโทกับผู้ที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี อาจเป็นไปได้ว่า ผู้ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี กับผู้ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาโท มีความรู้ความเข้าใจในด้านหลักสูตรเป็นอย่างดีแล้ว ส่วนผู้ที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี มีความรู้ความเข้าใจในด้านหลักสูตร และประสบการณ์การทำงานน้อย ต้องอาศัยการอบรม กำแนะนำจากผู้ที่มีความรู้ ประสบการณ์ในด้านหลักสูตร โดยผ่านกระบวนการนิเทศ กำกับติดตามและประเมินผล เพื่อพัฒนาตนเอง แต่โรงเรียนขาดการนิเทศ ดำเนินงานของครูผู้สอนอิสลามศึกษา ทำให้ครูผู้สอนที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีประสบปัญหาในการทำงาน จากแนวความคิดดังกล่าว จึงทำให้ผู้ที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 สอดคล้องกับ อับดุลชอ

มะ โตะอะลิม (2550) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (อิสลามศึกษา) ของวิทยากรอิสลามศึกษาใน โรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดปัตตานี ผลการศึกษา พบว่า ปัญหาการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามความเห็นของวิทยากรอิสลามศึกษาทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ส่วนผลการ เปรียบเทียบ พบว่า ปัญหาการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาพรวมและรายด้านตาม ความเห็นของวิทยากรอิสลามศึกษาที่มีเพศ อายุ ประสบการณ์ในตำแหน่ง วุฒิการศึกษาทางศาสนา วุฒิการศึกษาทางสามัญ ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านการนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผลที่มอง ปัญหาแตกต่างกัน โดยผู้ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี มีค่าเฉลี่ยระดับความเห็นต่อสภาพปัญหาการ บริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มทั้งในภาพรวมและรายด้านมากกว่า ผู้ที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่า ปริญญาตรี และ ผู้ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาโทมีค่าเฉลี่ยระดับความเห็นต่อสภาพปัญหาการบริหาร หลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มทั้งในภาพรวมและรายด้านมากกว่า ผู้ที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญา ตรี สอดคล้องกับ มาหามะรือสะลี บินเซ็ง (2556) ได้ทำวิจัยเรื่อง สภาพปัญหาและความต้องการการ ใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของ โรงเรียนสังกัดเทศบาล ในจังหวัดนราธิวาส พบว่า ผลการเปรียบเทียบระดับสภาพปัญหาการใช้หลักสูตรตามตัวแปร ตำแหน่งและ วุฒิการศึกษาต่างกัน พบว่า โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกด้าน

4. ผลการเปรียบเทียบสภาพ ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มใน โรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา ตามความเห็นของ ผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายบริหารงานวิชาการ ครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม ที่มีอายุต่างกัน โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า มีความคิดเห็น ไม่แตกต่างกัน

ผลการวิจัยที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการ บริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มทั้งผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายบริหารงานวิชาการ และครูผู้สอน อิสลามศึกษาแบบเข้ม ที่มีอายุต่างกัน แต่มองประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นแนวทางเดียวกัน มีความ คิดเห็นไม่แตกต่างกัน เพราะว่าการดำเนินการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ที่ผ่านมาก็ ยังประสบปัญหาเหมือนกับปัจจุบัน ผู้ที่อายุมากและมีอายุน้อยก็ยังคงประสบปัญหาเหมือนกัน ยังไม่ สามารถแก้ปัญหาด้านการเตรียมความพร้อมของหลักสูตร ทั้งบุคลากร งบประมาณในการ ดำเนินงาน ขาดอาคารละหมาด และการวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร การดำเนินการใช้หลักสูตร และการนิเทศกำกับ ติดตามและประเมินผล ก็ยังไม่ตอบสนองเป้าหมายของหลักสูตร เพราะขาด ความร่วมมือจากหน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษา สอดคล้องกับ ผลงานวิจัยของ อัดนันย์ ฮาลีกา

แห (2553) ได้ทำวิจัยเรื่องปัญหาและความต้องการของครูอิสลามศึกษาในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐตาม โครงการพัฒนาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในจังหวัดปัตตานี ผลการวิจัยพบว่า จากการเปรียบเทียบระดับปัญหาของครูอิสลามศึกษาในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐตาม โครงการพัฒนาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในจังหวัดปัตตานี ตามตัวแปร อายุ วุฒิทางการศึกษา ประสบการณ์ ช่วงระดับที่ต่างกัน โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ อับดุลชอมะ โตะอาลิม (2550) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (อิสลามศึกษา) ของวิทยากรอิสลามศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดปัตตานี ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานตามความเห็นของวิทยากรอิสลามศึกษาทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ส่วนปัญหาการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานตามความเห็นของวิทยากรอิสลามศึกษาทั้งภาพรวมและด้านการบริหารหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร และด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตรอยู่ในระดับมาก ส่วนผลการเปรียบเทียบ พบว่า ปัญหาการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาพรวมและรายด้านตามความเห็นของวิทยากรอิสลามศึกษาที่มีเพศ อายุ ประสบการณ์ในตำแหน่ง วุฒิการศึกษาทางศาสนา วุฒิการศึกษาทางสามัญ ไม่แตกต่างกัน

5. ผลการเปรียบเทียบสภาพ ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา ตามความเห็นของ ผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายบริหารงานวิชาการ ครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม ที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

ผลวิจัยที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายบริหารงานวิชาการ ครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม ที่มีประสบการณ์การทำงาน 1-5 ปี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาต่างกับผู้มีประสบการณ์ 11-15 ปี ในทุกๆด้าน เนื่องจากความคิด ช่วงวัย และประสบการณ์การทำงานที่แตกต่างกัน ผู้ที่มีประสบการณ์มาก ระหว่าง 11-15 ปี มีความรู้ ความเข้าใจในการทำงานต่างอย่างเป็นระบบ เนื่องจากมีประสบการณ์ในการทำงานมาก โดยเฉพาะในด้านหลักสูตร เอกสาร การทำแผนการสอน การทำสื่อ และการจัดการเรียนการสอนจะมีความพร้อมมากกว่าผู้ที่มีประสบการณ์น้อย จึงมีความคิดเห็นที่แตกต่างกับผู้ที่มีประสบการณ์น้อย เพราะยังขาดความพร้อมในหลายๆด้าน ทั้งในด้านหลักสูตร การทำแผนการสอน การจัดการเรียนการสอน และยังไม่เข้าใจหลักสูตรอย่างชัดเจน ทำให้ไม่มีความพร้อมในด้านหลักสูตร จึงมองว่าการดำเนินงานยังเป็นปัญหา

สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ นุกูล ชูชัย (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2535 ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตการศึกษา 2 ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในเขตการศึกษา 2 มีทัศนะต่อปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2535 เป็นรายด้านทั้ง 5 ด้าน และในภาพรวมจำแนกตามสถานภาพและวุฒิการศึกษา ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาจำแนกตามประสบการณ์ในการทำงานบุคลากรมีทัศนะต่อปัญหาการใช้หลักสูตรในด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการจัดกิจกรรมนักเรียนแตกต่างกัน

5.2.3 เพื่อประมวลข้อเสนอแนะและแนวทางการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา

ผลการวิจัยพบว่า

1.ด้านการเตรียมความพร้อมบริหารหลักสูตร พบว่า หน่วยงานต้นสังกัดควรมีการจัดอบรมผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายบริหารงานวิชาการ และครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม เรื่องหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม หลักการวัดผล ประเมินผล การบริหารหลักสูตร เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในด้านหลักสูตรสามารถนำประสบการณ์ ความรู้ไปพัฒนา บริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาต่อไปสอดคล้องกับครูอิสลามศึกษาแบบเข้ม 1(2558) ที่ให้สัมภาษณ์ว่า เมื่อโรงเรียนประสบปัญหา คือ ครู ผู้บริหาร และหัวหน้าฝ่ายวิชาการ ไม่มีความรู้ในด้านหลักสูตร ก็ควรมีการอบรมผู้ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรอิสลามให้มีความรู้ ความเข้าใจมากยิ่งขึ้นเพื่อให้สามารถนำความรู้ที่ได้มาปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานเพื่อพัฒนาการบริหารหลักสูตรต่อไป และสอดคล้องกับ ครูอิสลามศึกษาแบบเข้ม 2 (2558) ที่ให้สัมภาษณ์ว่า ทุกคนที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มควรมีการอบรม ประชุม วางแผนหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาอิสลามศึกษาต่อไปและสอดคล้องกับ ผู้อำนวยการ โรงเรียน 2 (2558) ที่ให้สัมภาษณ์ว่า ผมคิดว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบควรมีการจัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้เข้าร่วม โครงการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาของรัฐ ทุกคน เพื่อสร้างความเข้าใจในการบริหารจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาอย่างต่อเนื่อง เป็นแนวทางให้ครูและผู้บริหารมีแนวคิดใหม่ ๆ ทันทต่อการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ซึ่งสอดคล้องกับ อาลี โมฮัมมัด ญบรอน ซอและห์ (2551:102) กล่าวว่าผู้บริหารสถานศึกษามุสลิมควรที่จะแสวงหาวิธีการปรับปรุงพัฒนาทักษะและความสามารถของบุคลากรทางการสอนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อที่จะให้พวกเขาได้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อผู้บริหารให้ความสำคัญในด้านอิสลามศึกษา และทุกภาคส่วนก็จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการบริหาร โรงเรียนและการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม ทั้งนี้ เพื่อให้เห็นความสำคัญความจำเป็นที่ต้องร่วมมือกันบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสถานศึกษา พัฒนาคู่มือของสถานศึกษาให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษา และที่สำคัญผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม ควรมีการประชุม ทำความเข้าใจในแนวทางการปฏิบัติงาน วางกรอบทิศทางจัดการศึกษาอิสลามศึกษา ให้ทุก โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 เข้าใจตรงกัน นำไปปรับใช้เหมือนกัน เพื่อความเป็นเอกภาพของหลักสูตร ในปัจจุบันตำแหน่งครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้มมีการเปลี่ยน ครุบ่อย เนื่องจากไม่มีความมั่นคงในหน้าที่ จึงมีการสอบเป็นพนักงานราชการ และสอบเข้ารับ ราชการ ทำให้มีตำแหน่งว่าง และโรงเรียนต้องรับครูผู้สอนใหม่มาแทน ซึ่งครูเข้าใหม่บางคนไม่ได้ จบสาขาอิสลามศึกษาโดยตรง ไม่มีความรู้ในด้านหลักสูตร จึงต้องให้มีการจัดอบรมครูเข้าใหม่ ใน การเตรียมความพร้อม ด้านหลักสูตร จัดอบรมพัฒนาด้านเทคนิคการสอน อบรมหลักการวัดผล ประเมินผลนำหลักสูตรอิสลามศึกษาไปใช้ ให้ครูมีความรู้ เพื่อนำความรู้ไปดำเนินการสอนได้อย่าง มีประสิทธิภาพ พัฒนาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มต่อไป สอดคล้องกับ ครูอิสลาม ศึกษาแบบเข้ม 5 (2558) ให้สัมภาษณ์ว่า ทางโรงเรียนควรมีการจัดอบรม ปฐมนิเทศ สอนงาน ให้กับครูที่เข้าใหม่ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและสามารถนำความรู้ไปใช้ในการ วางแผน ดำเนินการใช้หลักสูตรต่อไปในอนาคตได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับ หัวหน้าอิสลามศึกษา แบบเข้ม 3(2558) ให้สัมภาษณ์ว่า เนื่องจากโรงเรียนครูผู้สอนไม่ได้จบทางด้านอิสลามศึกษา และ ทางด้านทางภาษาอาหรับโดยตรง ทำให้ครูประสบปัญหาในการสอนวิชาภาษาอาหรับ ดังนั้น โรงเรียนควรรับครูให้จบตรงสาขาวิชา และครูที่มีความรู้ และมีประสบการณ์ในด้านหลักสูตร อิสลามศึกษาโดยตรง สามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามมา รวมทั้งจัดบุคลากรครูให้เหมาะสมกับนักเรียนและจำนวนชั้นเรียน และที่สำคัญหน่วยงานต้นสังกัด ควรจัดบุคลากรเฉพาะตำแหน่งให้กับ โรงเรียนที่เปิดสอนอิสลามศึกษาแบบเข้มทำหน้าที่บริหาร กำกับ ดูแล สนับสนุนส่งเสริมทุกด้าน เช่นด้านงบประมาณ โดยการรับบริจาค เพื่อนำเงินทุนที่ได้ไป พัฒนาการบริหารจัดการหลักสูตร จัดทำเอกสารประกอบการเรียนรู้ให้กับนักเรียน เพื่อให้การ บริหารหลักสูตรดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามมา และสอดคล้องกับหัวหน้า อิสลามศึกษาแบบเข้ม 2 (2558) ให้สัมภาษณ์ว่า ให้ผู้รับผิดชอบเสนอผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และเอกชนให้ช่วยเหลือสนับสนุนงบประมาณในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา และให้เงิน รายหัวให้แก่เด็กเรียนที่เรียนอิสลามศึกษาแบบเข้ม เพื่อนำงบประมาณไปใช้ในการจัดทำสื่อ และ ด้านการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา สถานที่เรียน และสถานที่ประกอบศาสนกิจ

และรัฐบาลควรจัดหาหนังสือเรียนให้กับนักเรียน จัดสรรงบประมาณให้กับอิสลามศึกษาอย่างเพียงพอ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ชุลฮัยดี ซากา (2557) ได้ทำวิจัย เรื่อง สภาพและปัญหาการบริหารงานของโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐที่เปิดสอนอิสลามศึกษา (แบบเข้ม) จังหวัดปัตตานี พบว่า ด้านงบประมาณ ควรสนับสนุนงบประมาณด้านอิสลามศึกษาเพิ่มเติมเพื่อใช้พัฒนาการเรียนการสอนและกิจกรรมอิสลามศึกษา ด้านบุคคล คือ ควรพัฒนาสมรรถนะของครู โดยการให้ครูเข้ารับการอบรม การจัดสัมมนาและการนิเทศ และด้านทั่วไป คือ ควรสร้างสภาพแวดล้อมที่มีบรรยากาศแบบอิสลาม และควรจัดกิจกรรมวิชาการด้านอิสลามศึกษาระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง และการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษาก่อนดำเนินใช้หลักสูตร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและครอบคลุมในด้านการบริหารหลักสูตร สอดคล้องกับ จรูณี เก้าเอี้ยน (2555 : 205) กล่าวถึงการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา มีดังนี้

1. การสร้างความตระหนักและความเข้าใจให้แก่บุคลากร โดยวิธีการ มีข้อมูลที่แสดงความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาของบุคคลที่เกี่ยวข้อง มีเอกสารและหลักฐานเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษา บุคลากรที่เกี่ยวข้องมีความสนใจ

2. พัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างหลักสูตรสถานศึกษา โดยมีวิธีการ มีคณะทำงานที่รับผิดชอบการศึกษาและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา มีข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการในเรื่องที่เกี่ยวกับการจัดหลักสูตรสถานศึกษา ของบุคลากรในสถานศึกษา มีบัญชีรายชื่อสถานศึกษาและหน่วยงานที่เป็นแหล่งเรียนรู้

3. การแต่งตั้งคณะกรรมการของสถานศึกษาเพื่อ การบริหารจัดการหลักสูตรของสถานศึกษา การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาของสถานศึกษาและคณะกรรมการอื่นๆ ตามความต้องการจำเป็น โดยการ มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาและงานวิชาการตามหลักสูตรสถานศึกษา มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการอื่นๆ ได้แก่ คณะกรรมการประเมินหลักสูตร คณะกรรมการกลุ่มสาระการเรียนรู้

4. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์หลักสูตรสถานศึกษาให้กับผู้ปกครอง ชุมชน นักเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง องค์กรในชุมชนทุกฝ่ายได้รับทราบ และขอความร่วมมือ โดยการมีการประชาสัมพันธ์หลักสูตรสถานศึกษา ให้บุคลากรในสถานศึกษาผู้ปกครองชุมชนทราบ บุคลากรทุกฝ่ายอาสาที่จะช่วยเผยแพร่ประชาสัมพันธ์หลักสูตรสถานศึกษา และสอดคล้องกับกรมวิชาการ (2545:29) กล่าวว่า ก่อนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ ดังนี้

1. โดยการสร้างความตระหนักให้แก่บุคลากร ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ชุมชน นักเรียน ทั้งนี้เพื่อให้เห็นความสำคัญความจำเป็น

ที่ต้องร่วมมือกันบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา พัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา แนวทางการดำเนินการ

2. การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักสูตร การใช้หลักสูตรและการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

3. การแต่งตั้งคณะกรรมการสถานศึกษาคณะต่างๆตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการและตามความจำเป็นของสถานศึกษา

4. การจัดทำระบบสารสนเทศใช้ในการจัดการศึกษา

5. การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา

6. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ผู้เรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ และขอความร่วมมือ

2. ด้านการวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร ผลการวิจัย พบว่า ทางโรงเรียนควรมีการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับโครงสร้างหลักสูตรโดยตรง ทั้งด้านสาระวิชาและเวลาเรียน ควรมีการปรับปรุง พัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับครูอิสลามศึกษาแบบเข้ม 3 (2558) ให้สัมภาษณ์ว่า โรงเรียนไม่สามารถจัดเวลาเรียนได้สอดคล้องกับหลักสูตร ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านอิสลามศึกษาค่ำ ดังนั้นหน่วยงานที่รับผิดชอบจากเขตพื้นที่ควรลงมาดูการดำเนินการจัดการเรียนการสอนของทุกโรงเรียน เพื่อช่วยเหลือ และหาทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการให้ทุกโรงเรียนที่เปิดสอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม จัดตาราง เวลาเรียนให้สอดคล้องกับโครงสร้างของหลักสูตรที่กำหนด ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม ได้แก่ ผู้ปกครอง ชุมชน ครูและนักเรียน ร่วมมือกันวางแผนจัดทำหลักสูตร จัดประชุม สัมมนา เพื่อพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ควรมีการดำเนินงานร่วมกัน มีการประชุม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และ หาข้อสรุป เพื่อให้การดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับอายะฮ์อัลกุรอาน ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ﴾

(من الآية 159 : آل عمران)

ความว่า “และจงปรึกษาหารือกับพวกเขาในกิจการทั้งหลาย ครั้นเมื่อเจ้าได้ตัดสินใจแล้ว ก็จงมอบหมายแด่อัลลอฮ์ ﷻเถิด แท้จริงอัลลอฮ์ ﷻ ทรงรักใคร่ผู้มอบหมายทั้งหลาย” (ส่วนหนึ่งจากอายะฮ์ที่ 159 : อาลาอิมรอน)

ซึ่งการวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตรต้องมีการปรึกษาหารือร่วมกัน แล้วตัดสินใจร่วมกัน ถือว่าเป็นแผนงานที่ดีที่สุดแล้ว และสุดท้ายก็งานทั้งหมดที่ต้องมอบหมายต่ออัลลอฮ์ ﷻ และต้องขอพรเพื่อให้ได้รับความช่วยเหลือจากพระองค์ แท้จริงแล้วมนุษย์วางแผนและอัลลอฮ์ ﷻ ก็วางแผน แต่อัลลอฮ์ ﷻ เป็นผู้วางแผนที่ดีที่สุด และยังคงสอดคล้องกับ ผู้บริหารโรงเรียน 3(2558)ให้สัมภาษณ์ว่า ทั้งผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร ครู และนักเรียน ทุกภาคส่วน ควรมีส่วนร่วมในการวางแผน พัฒนาหลักสูตร เพราะทุกคนเกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ ในการบริหารจัดการหลักสูตรนั้นต้องอาศัยผู้เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อกำหนดทิศทาง การดำเนินงานได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่ม โดยทุกคนเห็นชอบพร้อมกัน เมื่อมีการนำไปใช้แล้วก็ต้องร่วมกัน วิเคราะห์ คุณภาพการจัดการศึกษาอิสลามศึกษา เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาต่อไป และยังคงสอดคล้องกับ ผู้บริหารโรงเรียน 2 (2558)ให้สัมภาษณ์ว่า โรงเรียนของเรามีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาโดยเฉพาะซึ่งทำการบริหารร่วมกับฝ่ายบริหารวิชาการของโรงเรียน มีการประชุม ครูและวางแผนการใช้หลักสูตรอย่างชัดเจน การวางแผนการเรียนการสอนจะเน้นการปฏิบัติจริง เน้นการเรียนอัลกุรอาน ซึ่งเป็นนโยบายของโรงเรียน คือ นักเรียนต้องเรียนอัลกุรอาน หลักสูตร กิรออาตีในคาบแรกตอนเช้า มีความเชื่อว่า คนมุสลิมต้องเรียนรู้อัลกุรอานเพราะเป็นบทบัญญัติในอิสลาม ถ้านักเรียนอ่านไม่เป็น ก็จัดคาบสอนเพิ่มเติม สอนพื้นฐานทางด้านภาษาอาหรับ และสอนอัลกุรอานให้นักเรียนที่อ่านภาษาอาหรับไม่ได้ รวมทั้งจัดกิจกรรมคำภาษา เพื่อให้นักเรียนสนใจ เข้าใจภาษาเพิ่มมากขึ้น

รวมทั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านอิสลามศึกษา ควรจัดอบรม เสวนา ผู้ที่เกี่ยวข้องทางด้านอิสลามศึกษา อย่างน้อย 1 ครั้ง ต่อภาคเรียน เพื่อร่วมกัน วางแผน แก้ปัญหา พัฒนาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มต่อไป ครูผู้สอนต้องร่วมกันวางแผน พัฒนาหลักสูตร โดยนำผลการเรียนรู้ของนักเรียนมาวิเคราะห์ ปรับปรุง วางแผนพัฒนาการใช้หลักสูตรต่อไป ซึ่งทุกฝ่ายต้องร่วมกันกำหนดกรอบ โครงสร้าง สาระหลักสูตรของโรงเรียน เพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้สอดคล้องกับความสามารถของนักเรียน และสอดคล้องกับครูอิสลามศึกษาแบบเข้ม 2 (2558) ให้สัมภาษณ์ว่า ก่อนวางแผนหลักสูตรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในโรงเรียน ต้องร่วมกันวิเคราะห์ ผู้เรียน สภาพแวดล้อม บริบทพื้นที่ และมีการประชุม วางแผน ก่อนจัดทำหลักสูตร โครงการสอน แผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้สอดคล้องกับการนำหลักสูตรไปใช้จริงกับกลุ่มเป้าหมายก็คือนักเรียน สอดคล้องกับ ซอลีฮะห์ หะยีสะมะแอ (2551 : 191-192) กล่าวว่า การออกแบบและการวางแผนนั้น ครูควรทุ่มเทเวลาและความพยายามในการวางแผนและดำเนินการใช้กลยุทธ์หรือวิธีการต่างๆ สร้างบรรยากาศที่ดีในการเรียน มีการจัดระเบียบการทำงาน รวมถึงการวางแผน การจัดการห้องเรียน การสอน การแนะแนวและการให้คำปรึกษา การศึกษาและการเตรียมการสอน การวัดและประเมินผล

ซึ่งในการวางแผนหลักสูตร ครูควรจะทบทวน วิเคราะห์ ประเมินและออกแบบแผนหลักสูตรให้เหมาะสมกับผู้เรียน และสอดคล้องกับ กรณวิชาการ (2545: 46-48) กล่าวว่า หลักสูตรสถานศึกษาจะสัมฤทธิ์ผลตามจุดหมายของหลักสูตรมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับกระบวนการบริหารจัดการนำหลักสูตรไปใช้ ดังนั้นสถานศึกษาต้องมีการวางแผนบริหารจัดการหลักสูตร เพื่อช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้การนำหลักสูตรไปใช้บรรลุผลสูงสุด การวางแผนบริหารจัดการหลักสูตรเป็นการกำหนดแผนปฏิบัติการ ที่เป็นรูปธรรมที่ช่วยให้ทราบแนวปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ที่สนับสนุนการใช้หลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ การวางแผนบริหารจัดการหลักสูตร จึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งของหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งสถานศึกษาจำเป็นต้องมีการวางแผนกำหนดกิจกรรมนำหลักสูตรสถานศึกษาไปใช้และมีการตรวจสอบความเหมาะสมของการจัดในเรื่องต่อไปนี้

1.การบริหารวิชาการเป็นภารกิจที่สำคัญหนึ่งของสถานศึกษาที่จะช่วยให้การใช้หลักสูตรสถานศึกษา ประสบความสำเร็จตามจุดหมายที่หลักสูตรกำหนด

1.1 โครงการประจำของโรงเรียน โรงเรียนควรจัดให้มีโครงการประจำของโรงเรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดความศรัทธา เชื่อมมั่น เช่น วันเชิดชูศิษย์เก่า ฯลฯ

1.2 โครงการบริการและกิจกรรมห้องสมุด เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนรักการอ่าน

1.3 การจัดทำรายงานของสถานศึกษาก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีผลต่อการนำหลักสูตรไปใช้ การจัดทำรายงานของแต่ละกลุ่มสาระนั้น ไม่ควรกำหนดให้เท่ากันหมด สถานศึกษาควรมีการพิจารณาให้เหมาะสม โดยคำนึงถึง หลักการเรียนรู้ จิตวิทยาการเรียนรู้ เทคนิควิธีสอน

1.4 การจัดกลุ่มผู้เรียนและห้องเรียนโดยยึดหลักการจัดตามนโยบายที่ตกลงร่วมกัน

1.5 การลงโทษ และให้รางวัล ต้องกำหนดไว้ในสถานศึกษาเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์

1.6 การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

1.7 กิจกรรมวิชาการนอกห้องเรียน สถานศึกษาสามารถกำหนดได้หลากหลาย เช่น การเข้าค่ายจริยธรรม ฯลฯ

1.8 โครงการพัฒนาสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนส่งเสริมให้ครูทุกคนร่วมกันจัดทำ/พัฒนาสื่ออุปกรณ์

1.9 เครือข่ายวิชาการภายในสถานศึกษา ได้แก่ การประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้สอน ทั้งที่รับผิดชอบเป็นชั้นปี และกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ

2.การบริหารทั่วไป

2.1 โครงการสร้างบรรยากาศให้ปลอดภัย

2.2 แหล่งการเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.3 การประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาและผู้ปกครอง เพื่อประสาน และพัฒนางาน

2.4 อาคารสถานที่สำรวจว่าได้มีการใช้ทรัพยากรของสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสมและคุ้มค่าอย่างน้อยเพียงใด โดยเฉพาะด้านการใช้อาคารสถานที่ต่างๆ เช่น ห้องเรียน ห้องทดลอง ห้องสมุด ฯลฯ

2.5 การบริการและพัฒนาบุคลากร เช่น การจัดครูให้ตรงความถนัด ความรู้ ความสามารถ รวมทั้ง การพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

2.6 งบประมาณ สถานศึกษาควรจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการใช้หลักสูตรสถานศึกษา รวมทั้งระดมงบประมาณจากชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.7 การพัฒนาคลังและสื่ออุปกรณ์ เพื่อการใช้สื่ออุปกรณ์ร่วมกันใช้อย่างประหยัดและคุ้มค่า

2.8 การตรวจสอบและรายงาน ส่งเสริมให้ผู้สอนประเมินตนเอง ประเมินผลงานเป็นชั้นปี เป็นกลุ่มสาระและประเมินรวมทั้งสถานศึกษา เพื่อจัดทำรายงานต่อสถานศึกษา ผู้ปกครองและต้นสังกัด

และสอดคล้องกับ อารีฟิน เทพลักษณ์ (2555) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและแนวทางการจัดอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ด้านการวางแผน ควรมีการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น มีการเตรียมข้อมูล การสำรวจความต้องการ การประชาสัมพันธ์ การสร้างความเข้าใจให้กับผู้เกี่ยวข้อง การสรรหาครูผู้สอน การจัดทำหลักสูตรและการประชุมผู้ปกครองเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง และหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบด้านอิสลามศึกษาแบบเข้ม ต้องให้ความมั่นคงในหน้าที่การงานแก่ครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม โดยปรับตำแหน่งจากลูกจ้าง เป็นพนักงานราชการ และเป็นข้าราชการ โดยมีเกณฑ์ที่ชัดเจน เพื่อเป็นกำลังใจในการทำงานอย่างต่อเนื่อง และแก้ปัญหาการลาออก เปลี่ยนครูบ่อย เมื่อครูลาออก ทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง ไม่เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้

3. ด้านการดำเนินการบริหารหลักสูตร (ใช้หลักสูตร) ผลการวิจัย พบว่า ควรแนะนำ ครูผู้สอนให้ศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดในหลักสูตรให้ชัดเจน และให้ครูผู้สอนจัดทำแผนการสอนวิชาอิสลามศึกษาให้ครบทุกรายวิชา เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อม ทบทวนก่อนดำเนินการจัดการเรียนการสอน สอดคล้องกับ ผู้อำนวยการโรงเรียน 3 (2558) ให้สัมภาษณ์ว่า ซึ่งการสอนแต่ละครั้งนั้นครูต้องมีการเตรียมความพร้อม โดยการเขียนแผนเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน เมื่อผู้สอนไม่อยู่ก็สามารถให้ผู้อื่นทำการสอนแทนได้ โดยมีรายละเอียดตามแผนที่กำหนดไว้ ซึ่งโรงเรียนของผมให้ครูผู้สอนจัดทำแผนการสอนในรายวิชาอิสลามศึกษาครบทุกวิชา โดยมีการตรวจเช็ค ประเมินการทำแผนการสอนทุกเดือน มีการบันทึกหลังแผนทุกแผน และยังพบว่า โรงเรียน โรงเรียนจัดการเรียนการสอนอิสลามไม่สอดคล้องกับโครงสร้างของหลักสูตร ดังนั้นต้องจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเนื้อหา เพื่อให้เรียนรู้ได้ครบตามโครงสร้างของหลักสูตร สอดคล้องกับ หัวหน้าอิสลามศึกษาแบบเข้ม 1 (2558) ให้สัมภาษณ์ว่า วิธีการแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากโรงเรียนไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้ สอดคล้องกับ โครงสร้างของหลักสูตร ครูต้องศึกษาให้รอบรู้ ต้องสอนแบบบูรณาการเนื้อหาวิชา เพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนครบตามหลักสูตร รวมทั้งครูอิสลามศึกษาต้องชี้แจงหัวหน้าฝ่ายวิชาการของโรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบ และเข้าใจ เกี่ยวกับโครงสร้าง เวลาเรียนของหลักสูตรอิสลามศึกษา และที่สำคัญให้เขตพื้นที่ลงมานิเทศดูแลจัดการเรียนอิสลามศึกษาของทุกโรงเรียน เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาต่อไป และพบว่า ในการพัฒนาด้านอิสลามศึกษาได้งบประมาณที่สนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เพื่อจัดซื้อสื่อ วัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องทางการศึกษา นำไปใช้ประกอบการเรียนการสอน เป็นการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน เพราะการใช้สื่อที่น่าสนใจ ทำให้นักเรียนสามารถเข้าใจเนื้อหา บทเรียนได้เร็วขึ้น สอดคล้องกับ ผู้บริหารโรงเรียน 2 (2558) ให้สัมภาษณ์ว่า การดำเนินการสอน ก็จะสนับสนุน ส่งเสริมให้ครูดำเนินการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย เน้นการใช้สื่อการสอน การท่องจำ ใช้บทเพลงอาหรับ นำเสนอวิธีทัศน์ และเน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมด้านอิสลามศึกษา มีการแข่งขันอาชาน ตอบปัญหาอิสลามศึกษา การจัดการเรียนการสอนเน้นด้านภาษา 4 ภาษา คือ ภาษาไทย อังกฤษ มลายู และภาษาอาหรับ เพื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียน รวมทั้งมีการนำนักเรียนไปเรียนรู้ในชุมชน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้จากสภาพจริง และสอดคล้องกับ ครูอิสลามศึกษาแบบเข้ม 4 (2558) ให้สัมภาษณ์ว่า การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันก็สามารถจัดให้สอดคล้องกับหลักสูตร ตัวชี้วัด จุดประสงค์ เนื้อหาและความสามารถของนักเรียน โดยใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลาย เช่น การสาธิต การทดลองปฏิบัติจริง การบรรยาย ฯลฯ มีการใช้สื่อนวัตกรรมที่หลากหลาย มีการสอนซ่อมเสริมวิชาอิสลามศึกษาให้กับนักเรียนในคาบชุมนุม โดยสอนอัลกุรอาน หลักสูตร กิรออาตี และสอนภาษาอาหรับให้แก่

นักเรียน และเชิญชุมชนมาเป็นวิทยากรให้ความรู้กับนักเรียน และใช้วัสดุเป็นแหล่งเรียนรู้อิสลามศึกษา ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน I-NET สูงขึ้น และสอดคล้องกับหัวหน้าอิสลามศึกษาแบบเข้ม 4 (2558) ให้สัมภาษณ์ว่า หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการนี้ ต้องมีการจัดอบรมเทคนิคการสอน การทำสื่อ ให้ครูสร้างสื่อ ผลิตสื่อ นวัตกรรมที่หลากหลาย และสามารถนำไปใช้สอนนักเรียนได้จริง เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาให้มีศักยภาพมากที่สุด เพราะก่อนหน้านี้ได้มีการอบรมผลิตสื่ออิสลามศึกษาแล้ว แต่ไม่ได้นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพราะไม่มีความสมบูรณ์ในเนื้อหา และยังพบว่าในการจัดการเรียนการสอนเนื้อหาอิสลามศึกษา ครูผู้สอนใช้หนังสือสอนนักเรียน แต่เนื้อหาบางอย่างไม่สอดคล้องกับหลักสูตรซึ่งต้องใช้หนังสือหลากหลาย และหนังสือที่ใช้เรียนได้รับจากเขตพื้นที่ที่มีเฉพาะภาษามลายู และภาษาอาหรับ โดยไม่มีการแปลเป็นภาษาไทย ทำให้นักเรียนไม่สามารถศึกษาด้วยตนเอง เพราะนักเรียนบางคน อ่านไม่ออก แปลความหมายไม่เป็น ซึ่งต้องเรียนรู้จากครูเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับครูอิสลามศึกษาแบบเข้ม 5 (2558) ให้สัมภาษณ์ว่า ให้กระทรวงศึกษาธิการจัดทำสื่อ หนังสืออิสลามศึกษาเพื่อนำไปใช้ในการสอนได้อย่างครอบคลุม สอดคล้องกับหลักสูตรอิสลามศึกษา และนักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองทุกสถานที่ และสามารถเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนเป็นกลุ่มได้อย่างเข้าใจ ซึ่งพบว่าในปัจจุบัน โรงเรียนใช้เงินอุดหนุนทั่วไป จัดซื้อสื่อและสนับสนุนอิสลามศึกษา ซึ่งงบประมาณของโรงเรียนมีจำกัด ต้องนำมาใช้บริหารจัดการในหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ทำให้งบประมาณมีไม่เพียงพอกับความต้องการ สอดคล้องกับ ชูมัยยะห์ สาและ (2550) ได้ทำการวิจัย เรื่อง บทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวัง ในการจัดการเรียนการสอนของวิทยากรอิสลามศึกษา ใน โรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดยะลา ผลการวิจัยพบว่า ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ คือหลักสูตรอิสลามศึกษาต้องปรับให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและเหมาะสมกับวัย การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องมีความหลากหลาย มีการสอนซ่อมเสริมให้แก่แก่นักเรียนที่มีปัญหา ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรสนับสนุนสื่ออิสลามศึกษาที่เป็นภาษาไทย ให้กับโรงเรียน ควรวัดและประเมินผลตามสภาพจริง และควรจัดให้มีการอบรมด้านการพัฒนาการเรียนการสอนให้แก่วิทยากรอิสลามศึกษา

รัฐบาลควรจัดสรรงบประมาณในการสร้างอาคารเรียนและสถานที่ประกอบศาสนกิจให้กับโรงเรียนที่เปิดสอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม เพื่อความพร้อม ในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม สอดคล้องกับ หัวหน้าอิสลามศึกษาแบบเข้ม 2 (2558) ให้สัมภาษณ์ว่า ผมคิดว่าโรงเรียนควรหางบประมาณจากภายนอก ขอความร่วมมือจากชุมชนช่วยกันสร้างสถานที่ประกอบศาสนกิจ และสถานที่อาบน้ำละหมาด หางบประมาณ โดยจัดงานเลี้ยงโรงเรียนเพื่อของบประมาณจากศิษย์เก่า และผู้นำชุมชน เป็นการหารายได้มาสมทบทุนสร้างอาคารละหมาดให้กับนักเรียน เป็นงานที่สำคัญอย่างยิ่งระหว่างการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ซึ่ง

โรงเรียนจะต้องร่วมมือกับชุมชน ควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับอิสลามศึกษา เพื่อชุมชนจะได้ช่วยเหลือ ในกิจกรรมต่างๆที่โรงเรียนจัดขึ้น นับเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สอดคล้องกับ นิเลาะ แวอุเซ็ง (ม.ป.ป. :1157-161) กล่าวว่า แนวทางการแก้ไขและพัฒนาการจัดการศึกษา ด้านสภาพแวดล้อม มีดังนี้

1. ประสานความร่วมมือกับชุมชนในการดำเนินการจัดการศึกษา โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นแหล่งเรียนรู้ และแหล่งให้ความช่วยเหลือในด้านทรัพยากรทางการศึกษา

2. ในช่วงเวลาการละหมาดวันศุกร์ของทุกสัปดาห์ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของนักเรียน โดยเฉพาะประเด็นที่ต้องการขอความร่วมมือจากชุมชน

3. สร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน บุคลากรของรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนากิจกรรมการดำเนินงานของสถาบันการศึกษาที่บูรณาการศาสนา วิชาการและวัฒนธรรมท้องถิ่น

4. รัฐควรให้การสนับสนุนในการก่อสร้างอาคารสถานที่สำหรับปฏิบัติศาสนกิจหรือละหมาด ทุกโรงเรียนควรมีสู่เหร่าหรือห้องละหมาดที่สามารถรองรับจำนวนนักเรียนมุสลิมทั้งหมดในโรงเรียน

5. ผู้บริหารควรให้ความสำคัญต่อการบูรณาการสภาพแวดล้อมของโรงเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน ให้มีบรรยากาศความเป็นอิสลามทั้งในทางตรงและทางอ้อม

6. สนับสนุนให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้วยกรณีเชิญผู้นำศาสนาหรือบุคคลที่มีความรู้ศาสนาในท้องถิ่นมาอบรมให้ความรู้และถ่ายทอดประสบการณ์แก่ผู้เรียน

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียน มีดังนี้

1. ควรมีการพัฒนาครูด้านเทคนิคการสอนเพื่อนำมาใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

2. ควรจัดเวลาเรียนให้มีความสอดคล้องกับโครงสร้างหลักสูตรของอิสลามและสามัญให้มีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติ

3. จัดให้มีโครงการดูแลช่วยเหลือและพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยการสอนซ่อมเสริมเพื่อปรับพื้นฐานสำหรับนักเรียนที่มีความรู้ศานาน้อย

4. ควรมีการวางแผนเวลาเรียนให้ชัดเจนระหว่างวิชาสามัญและวิชาศาสนา

ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ มีดังนี้

1. จัดให้มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษา เพื่อให้เข้าสู่มาตรฐานความเป็นสากล

2. รัฐควรจัดเตรียมสื่อให้ครบตามกลุ่มสาระการเรียนรู้และอบรมการจัดทำสื่อเทคโนโลยีทางอิสลามศึกษาที่ทันสมัย

3. ควรส่งเสริมให้ครูได้เข้าร่วมโครงการเพื่อศึกษาคูงานการใช้สื่อการเรียนรู้จากโรงเรียนต้นแบบที่มีความเหมาะสมกับเนื้อหาวิชาอิสลามศึกษาทั้งในระบบประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

โรงเรียนที่เปิดสอนอิสลามศึกษาแบบเข้มขาดความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรมตามหลักอิสลาม ควรขอความร่วมมือจากทุกภาคส่วน สร้างความตระหนักให้เห็นความสำคัญ และส่งเสริม ปลุกฝังคุณธรรม จริยธรรมตามหลักอิสลาม ซึ่งสอดคล้องกับ ครุอิสลามศึกษาแบบเข้ม1(2558) ให้สัมภาษณ์ว่า โรงเรียนต้องประชุมผู้ปกครอง ปรึกษาหารือขอความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้อง สร้างความตระหนักให้เห็นความสำคัญ และส่งเสริม ปลุกฝังคุณธรรม จริยธรรมตามหลักอิสลาม หรือจัดกิจกรรมประกวด หนูน้อยมุสลิม จัดทำสมุดบันทึกความดีให้ผู้ปกครองและครูตรวจการทำความดีของนักเรียน เพื่อฝึกให้นักเรียนปฏิบัติจนเกิดความเคยชิน และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ อาชีضان เกป็น (2556) ที่ได้ศึกษา เรื่อง สภาพ ปัญหา และแนวทางการปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามแก่นักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดสตูล ผลการวิจัย พบว่า แนวทางการปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามแก่นักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดสตูล คือ แนวทางการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ การสอดแทรกเนื้อหาคุณธรรมจริยธรรมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยการสร้างจิตสำนึก และบูรณาการกับการปฏิบัติตนตามแนวทางอิสลาม แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ได้แก่ การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่สอดคล้องกับหลักคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม โดยเน้นการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน แนวทางการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ปกครองและชุมชนควรมีส่วนร่วมในการปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม ด้วยการเริ่มต้นจากที่บ้าน และมีการติดตามนักเรียนอย่างจริงจัง แนวทางการสร้างแบบอย่างที่ดี ได้แก่ มีการปลุกฝังและปลูกจิตสำนึกที่ดีให้กับนักเรียน ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนในทุกเรื่อง แนวทางการสร้างแรงจูงใจ ได้แก่ มีการกระตุ้น ส่งเสริม ให้รางวัล มอบเกียรติบัตร และชมเชยนักเรียนปฏิบัติในทางที่ดี ตามแบบอย่างของของอิสลาม แนวทางการจัดกิจกรรมปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม ได้แก่ การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตามหลักการอิสลามให้หลากหลาย เช่น ส่งเสริมนักเรียนในเรื่องการปฏิบัติศาสนกิจ จัดค่ายคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม แนวทางการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ได้แก่ การปลุกฝังให้นักเรียนรักโรงเรียน จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม และพบว่าสถานศึกษาต้องส่งเสริมให้ครูได้พัฒนาตนเอง โดยการศึกษาต่อ ทำวิจัย นำเสนอผลงาน ร่วมแชร์ประสบการณ์กับเพื่อนครูต่างโรงเรียน รับฟังการเสวนาทางวิชาการด้านอิสลามศึกษา เพื่อให้มีองค์

ความรู้ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาต่อไป สอดคล้องกับ หัวหน้าอิสลามศึกษาแบบเข้ม 3 (2558) ให้สัมภาษณ์ว่า ผู้บริหารต้องส่งเสริมให้ครูทำวิจัย หรือจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสนับสนุน ให้มีการนำเสนอหรือเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ประชุมเครือข่ายโรงเรียนเพื่อรับฟังประสบการณ์จากเพื่อนครู รวมทั้งเข้ารับฟังการเสวนาทางวิชาการ เพื่อให้ครูมีความรู้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาต่อไป สอดคล้องกับ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ(ม.ป.ป.) กล่าวว่า ข้อเสนอแนะในการพัฒนาโครงการการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา คือ

1. สนับสนุนให้มีสถานที่อาบน้ำละหมาด ห้องละหมาด และแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้อิสลามศึกษา
2. สนับสนุนงบประมาณในด้านการผลิตและจัดหาสื่อ โดยเฉพาะสื่อหนังสือเรียน ให้เพียงพอให้รวดเร็วยิ่งขึ้น และตลอดจนถึงงบประมาณสำหรับการพัฒนาบุคลากรในด้านการผลิตและพัฒนาสื่อ เพื่อให้การดำเนินงานตามโครงการมีความคล่องตัวมากขึ้น
3. การจัดหลักสูตรอิสลามศึกษา การจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้สอนอิสลามศึกษา และการปฏิบัติตนตามหลักบัญญัติศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัดของนักเรียนสอดคล้องของนักเรียน สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ดังนั้น รัฐบาลจึงควรกำหนดเป็นนโยบายให้มีการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาดังกล่าวในทุก โรงเรียนที่มีความต้องการ เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาสอดคล้องและเชื่อมโยงกัน
4. ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนในด้านการวัดผล ประเมินผลและการวิจัย ในหัวข้อ ครูมีการจัดทำวิจัยในชั้นเรียนอย่างต่อเนื่อง และการจัดทำรายงาน และเผยแพร่รายงานการวิจัยในชั้นเรียน ควรจัดทำโครงการพัฒนาผู้สอนอิสลามศึกษาในเรื่องการวิจัยในชั้นเรียนต่อไป เพื่อให้ครูสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นระบบ
5. ด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านเกณฑ์การประเมิน นโยบาย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการดำเนินงาน โครงการได้รับการสนับสนุน และการมีส่วนร่วมกับชุมชนอย่างเต็มที่ ทั้งในด้านการติดตามการปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลามของนักเรียน การให้ความช่วยเหลือในการสรรหางบประมาณ ดังนั้น นโยบายการเปิดการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาในโรงเรียนจึงเป็นการทำให้โรงเรียนมีความใกล้ชิดกับชุมชนมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่
6. ควรให้มีการดำเนิน โครงการพัฒนาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้นักเรียนที่เรียนหลักสูตรอิสลามศึกษาตาม

โครงการ ได้เรียนอย่างต่อเนื่องจนจบหลักสูตรที่กำหนด ซึ่งจะสะท้อนผลผลิตที่เป็นคุณภาพผู้เรียน ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นไปในอนาคต

7. ผลการประเมินระดับความพึงพอใจของผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน พบว่า มีความพึงพอใจต่อโครงการพัฒนาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยภาพรวม ผ่านเกณฑ์การประเมินทุกข้อ สะท้อนให้เห็นว่า การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาใน โรงเรียนของรัฐที่มีความพร้อม และต้องการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เมื่อผู้เรียนเรียนจบแล้วจะได้วุฒิทางศาสนาเพื่อใช้ประโยชน์ในการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นอีกด้วย ประกอบกับนักเรียนมีเวลา และโอกาสในการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติศาสนกิจมากขึ้นนั้น ตรงกับความต้องการของผู้เกี่ยวข้องทุกส่วน ดังนั้น รัฐบาลจึงควรที่จะต้องสนับสนุนให้มีการต่อยอดในการดำเนินงานในโครงการนี้ให้มากยิ่งขึ้น

4.ด้านการนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผลผลการวิจัย พบว่า ต้องแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผล ทำการนิเทศอย่างต่อเนื่อง อย่างน้อย ภาคการศึกษาละ 2 ครั้ง สอดคล้องกับ ผู้บริหาร โรงเรียน 1 (2558) ให้สัมภาษณ์ว่าควรให้คณะกรรมการที่รับผิดชอบจากหน่วยงานภายในเข้านิเทศ เทอมละ 2 ครั้ง และหน่วยงานภายนอกที่ดูแลด้านอิสลามศึกษาเข้านิเทศ ติดตาม การทำงานของครูอิสลามศึกษา ปีละ 1 ครั้ง เพื่อกระตุ้นให้ครูมีความพร้อมอยู่ตลอดเวลา และเข้ามาสอบถามปัญหาที่ได้รับ เพื่อช่วยกันหาวิธีการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาต่อไป สอดคล้องกับ มุฮัมมัด มอลอ (2554) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญและสนับสนุนด้านการนิเทศ และติดตามผลให้มาก ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มได้รับการพัฒนาและมีการปรับปรุงแก้ไขในข้อบกพร่องอยู่เสมอ และยังคงสอดคล้องกับ หัวหน้าอิสลามศึกษาแบบเข้ม 3 (2558) ให้สัมภาษณ์ว่า โรงเรียนของผม มีการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผลในการจัดการเรียนการสอนด้านอิสลามศึกษา รับผิดชอบดูแลอิสลามศึกษาโดยตรง โดยเข้านิเทศ เทอมละ 2 ครั้ง การนิเทศ โรงเรียนได้ทำอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหน่วยงานภายนอก จากเขตพื้นที่ เข้านิเทศ ปีการศึกษาละ 1 ครั้ง และพบว่า หน่วยงานต้นสังกัดควรมีการนิเทศ กำกับ ติดตาม ดูแลโรงเรียนที่อยู่ในความรับผิดชอบอย่างต่อเนื่อง และควรมีคณะกรรมการนิเทศ ติดตาม กำกับ ประเมินผลตามสภาพจริง และติดตามการดำเนินงานเป็นระยะ ภาคเรียนละ 1 ครั้ง สอดคล้องกับ ผู้บริหาร โรงเรียน 1 (2558) ให้สัมภาษณ์ว่า ให้ผู้มีอำนาจสั่งการเขตพื้นที่ หรือหน่วยงานภายนอกที่ทำหน้าที่ดูแลด้านอิสลามศึกษา เข้านิเทศติดตาม การจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาอย่างต่อเนื่อง อย่างน้อย ปีการศึกษาละ 1 ครั้ง เพื่อดูความก้าวหน้า และให้ข้อเสนอแนะทางการพัฒนาการจัดการศึกษาอิสลาม

ศึกษา สอดคล้องกับ ลูกมาน หนูยาหมาด (2557) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนในพื้นที่จังหวัดสตูล ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2551 ตามโครงการดังกล่าว พบว่าปัญหาที่พบมากที่สุด คือด้านการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร ไม่มีศึกษานิเทศก์และหน่วยงานที่รับผิดชอบชัดเจนในการนิเทศอิสลามศึกษา ตลอดจนการประเมินผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนเมื่อสำเร็จการศึกษาในระดับชั้นสูงสุด แนวทางการแก้ปัญหาคือ ควรให้มีศึกษานิเทศก์และศูนย์อิสลามศึกษา มาดูแลเรื่องอิสลามศึกษาให้ทั่วถึงทั้งจังหวัด และให้มีหน่วยงานที่เป็นกิจลักษณะตลอดจนมีงบประมาณที่พร้อม ในระดับกระทรวงมาดูแลอิสลามศึกษาทั้งระบบ และรับผิดชอบดูแลทั่วประเทศ และควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศ ด้านอิสลามศึกษา ทำหน้าที่นิเทศโดยตรง จัดให้มีการนิเทศการสอนแก่ครูในกลุ่มสาระต่างๆ เพื่อให้ครูมีการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รวมถึงพัฒนาเทคนิค วิธีการสอนต่างๆ ที่หลากหลายให้มีคุณภาพ เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้มากที่สุด สอดคล้องกับ ผู้บริหารโรงเรียน 3 (2558) ให้สัมภาษณ์ว่า เมื่อตอนที่เป็นผอ.โรงเรียนที่เปิดสอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม ผมก็มีความสุข เพราะเป็นโรงเรียนที่ชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ในการนิเทศครูอิสลามศึกษา ผมใช้วิธีการนิเทศการสอนที่หลากหลาย โดยเข้าไปนิเทศในชั้นเรียน นิเทศการทำกิจกรรมโครงการ การทำแผนการสอน วิจัยในชั้นเรียน และการปฏิบัติงานที่รับมอบหมาย พบว่า ครูผู้สอนปฏิบัติการสอน ได้ดีสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนได้ ซึ่งนักเรียนที่โรงเรียนแห่งนี้เรียนเยอะ นักเรียนเรียนทั้งวิชาสามัญและวิชาอิสลามศึกษา ซึ่งการเรียนเยอะนั้นแหละดีทำให้นักเรียนฉลาดและมีความรู้ ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น ทั้งวิชา ศาสนา และวิชาสามัญ สอดคล้องกับ ผู้บริหารโรงเรียน 2 (2558) ให้สัมภาษณ์ว่า โรงเรียนมีการนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผล มีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่เป็นครูสอนอิสลามศึกษาร่วมกับหัวหน้าฝ่ายวิชาการ โรงเรียน นิเทศการทำแผนการสอน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ให้ความรู้ด้านหลักสูตร รวมทั้งมีการส่งครูเข้าอบรม เมื่อมีหน่วยงานต่างๆ จัดอบรมรวมทั้งเชิญวิทยากรมาอบรมให้ความรู้แก่ครูผู้สอน ด้านเทคนิคการสอน หลักสูตร การจัดทำแผนการสอน ฯลฯ และเชิญโรงเรียนใกล้เคียงเข้ารับการอบรมด้วย สอดคล้องกับ อามีเนาะ มามู (2544) ได้ทำวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการนิเทศการสอนวิชาอิสลามศึกษา ของผู้บริหารกับพฤติกรรมการสอนของครูสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดนราธิวาส พบว่า ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนิเทศการสอนวิชาอิสลามศึกษาของผู้บริหารส่วนมากมีปัญหาด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน เช่น สื่ออิสลามศึกษามีไม่เพียงพอ ผู้บริหารไม่ให้คำแนะนำในการผลิตสื่อ และด้านพัฒนาครูผู้สอน เช่น จัดอบรมทางวิชาการน้อยมาก และไม่เปิดโอกาสให้ไปศึกษาดูงานที่โรงเรียนอื่น สำหรับข้อเสนอแนะส่วนมากได้

เสนอแนะไว้ คือ ควรจัดสรรสื่ออิสลามศึกษาให้เพียงพอ ควรให้การอบรมเกี่ยวกับทักษะและเทคนิคการผลิตสื่อ ควรจัดอบรมทางวิชาการในวิชาอิสลามศึกษาให้มากขึ้น และเปิดโอกาสให้ครูสอนอิสลามศึกษาได้ไปศึกษาดูงานในโรงเรียนอื่นๆ

ในการนิเทศจะต้องมีการวางกรอบ เครื่องมือ เกณฑ์การนิเทศให้ชัดเจน เพื่อให้การนิเทศ เป็นไปตามกรอบที่วางไว้อย่างชัดเจน ครอบคลุมในทุกด้าน สามารถใช้เป็นหลักฐานในการสรุป รายงาน และเป็นข้อมูลสำหรับครูผู้สอนเพื่อนำไปพัฒนา ปรับปรุง แก้ไขการดำเนินงานต่อไปสอดคล้องกับ หัวหน้าอิสลามศึกษาแบบเข้ม 2 (2558) ให้สัมภาษณ์ว่า ระยะหลังนี้ไม่มีคณะกรรมการนิเทศอิสลามศึกษาในโรงเรียน ควรจัดตั้งคณะกรรมการนิเทศ ติดตามและประเมินผล รวมทั้งมีการวางแผนงานที่ชัดเจน กำหนดวิธีการประเมิน เครื่องมือที่ใช้ จากนั้นสรุปผลการประเมิน และนำข้อมูลที่ได้นำไปให้ครูผู้สอน เพื่อให้ครูรู้จุดเด่นจุดด้อยของตัวเอง รวมทั้งเผยแพร่ให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายรับทราบ เพื่อนำผลที่ได้รับจากการประเมินมาร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาต่อไป สอดคล้องกับ อารีฟิน เทพลักษณ์ (2555) ได้ทำวิจัยเรื่อง ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและแนวทางการจัดอิสลามศึกษาใน โรงเรียนของรัฐ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต1 ผลการวิจัยพบว่า ควรวางแผนการนิเทศ ดำเนินการนิเทศ ติดตามอย่างต่อเนื่องและจัดทำเอกสารรายงานผล ด้านการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา ควรปรับปรุงคุณภาพให้ดีขึ้นและนำผลการนิเทศไปปรับปรุงการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับ หัวหน้าอิสลามศึกษาแบบเข้ม 4 (2558) ให้สัมภาษณ์ว่า ก่อนอื่นต้องมีการประชุมตั้งคณะกรรมการ วางแผนงานนิเทศที่ชัดเจน จัดโครงการนิเทศ กำกับติดตาม และประเมินผลในสถานศึกษา และที่สำคัญคณะกรรมการนิเทศ ต้องจัดทำเครื่องมือนิเทศอย่างชัดเจนเพื่อใช้ประกอบการนิเทศ และผู้นิเทศ ต้องใช้เทคนิควิธีการนิเทศที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนในการนำไปใช้ประกอบการประเมินสอดคล้องกับ นิเลาะ แวอุเซ็ง (ม.ป.ป.:162) กล่าวว่า แนวทางการแก้ไขและพัฒนาการจัดการศึกษา ด้านการวัดและประเมินผล พบว่า 1)ควรอบรมครูผู้สอนอิสลามศึกษาด้านการวัดผลและการวิจัยในชั้นเรียน 2)ควรมีปฏิทินการนิเทศจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทุกปีและ 3)สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรทำการศึกษาวิจัย และนำผลวิจัยมาพัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับ สภาพ ปัญหาและแนวทางการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบ เข้มในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยขอเสนอกลยุทธ์ในการดำเนินการดังนี้

1. ด้านการเตรียมความพร้อมบริหารหลักสูตร ควรมีการจัดอบรมผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายวิชาการและครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้มในด้านหลักสูตร ให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ชุมชนให้การสนับสนุนงบประมาณเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา จัดหาบุคลากรครูที่จบอิสลามศึกษาโดยตรง มีการอบรม ปฐมนิเทศ ก่อนดำเนินการสอนเพื่อให้การบริหารหลักสูตรดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามมา

2. ด้านการวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม ต้องร่วมกันวางแผนการบริหารหลักสูตรอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง เพื่อปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับ โครงสร้างหลักสูตรทั้งสาระวิชาและเวลาเรียน โดยนำผลการเรียนรู้ของนักเรียนมาวิเคราะห์ ปรับปรุง วางแผนเพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอน ได้สอดคล้องกับผู้เรียน

3. ด้านการดำเนินการบริหารหลักสูตร (ใช้หลักสูตร) ครูควรจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับ โครงสร้างของหลักสูตร สอนแบบบูรณาการเนื้อหารายวิชา และสอนโดยใช้เทคนิคที่หลากหลาย ใช้สื่อที่น่าสนใจ ซึ่งหน่วยงานภาครัฐควรจัดสรรงบประมาณจัดทำหนังสืออิสลามศึกษา สื่อวัสดุอุปกรณ์ เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน และให้ชุมชนผู้ปกครองร่วมกันส่งเสริม ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมอิสลามให้แก่นักเรียน

4. ด้านการนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผล ภายในสถานศึกษา ควรแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศ ด้านอิสลามศึกษาโดยตรง ร่วมกันวางแผนการนิเทศ กำหนดเครื่องมือ เกณฑ์การนิเทศ ทำการนิเทศ สรุปรายงานผลการนิเทศให้ผู้ที่เกี่ยวข้องและชุมชนรับทราบ เพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาต่อไป และให้หน่วยงานที่ทำหน้าที่ดูแลด้านอิสลามศึกษา เข้ามานิเทศติดตาม การจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

การนำนโยบายหรือกลยุทธ์ในการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา ไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์จากผลการวิจัย ดังนี้

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลที่ได้จากการศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มของผู้บริหารให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มของสถานศึกษาสามารถนำผลที่ได้จากการศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลในการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา

3. แนวทางการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มที่ผู้วิจัยได้รวบรวมจากผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้าฝ่ายบริหารงานวิชาการ และครูผู้สอนอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา สามารถกำหนดเป็นมาตรการเพื่อการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้การค้นคว้าวิจัยในเรื่อง สภาพ ปัญหาและแนวทางการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา ได้ประโยชน์อย่างกว้างขวางและทั่วถึง ผู้วิจัยขอเสนอการวิจัยดังนี้

1. ควรใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแบบเจาะลึก โดยศึกษาเฉพาะโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบเข้มที่มีคุณภาพ

2. ควรศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนของรัฐ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดใกล้เคียง และเปรียบเทียบกับการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มของโรงเรียนเอกชนในจังหวัด

3. ควรศึกษาตัวแปรอื่นๆ ที่ส่งผลต่อสภาพ ปัญหาและแนวทางการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา เช่น คุณลักษณะของผู้บริหารต่อการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม ความพึงพอใจต่อการบริหารงานหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม เป็นต้น

4. ควรศึกษาความคิดเห็นของผู้รับบริการและผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน นักเรียน ที่มีต่อการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา

5. ควรศึกษาการวิเคราะห์องค์ประกอบ สภาพ ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนของรัฐ จังหวัดสงขลา